

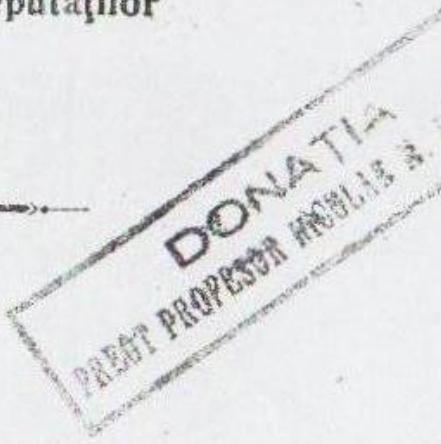
POLITICA INSTINCTULUI NAȚIONAL

DISCURS

rostit de

D. TAKE IONESCU

în ședințele dela 16 și 17 Decembrie 1915
la Camera Deputaților

BUCUREȘTI

1916

Domnilor deputați,

Desbaterile Adresei din anul acesta dela Senat și de aci nu au avut nici un precedent în istoria tribunei noastre, și e foarte probabil că nu se vor mai repeta niciodată.

Măreția Evenimentelor

N'a fost în tot cursul lungei noastre istorii un ceas mai grav, mai plin de consecințe, mai zdrobitor pentru noi, prin măreția lui, decât ceasul prin care trece lumea noastră, și care firește ne atinge, poate, mai mult decât pe noi. În fața acestor împrejurări toate formele obișnuite pentru viața ordinară sunt prea mici, ca să cuprindă desbaterile care trebuie să se facă.

Ce este, de exemplu, această formă parlamentară a desbaterii Adresei? În genere, o luptă între partide, o intrecere pentru obținerea guvernului, care e mijlocul de a-ți aplica ideile tale; o concurență în fața opiniei publice, o exagerare dintr-o parte și dintr'alta a greșelilor comise, și a făgăduelelor pentru viitoarea activitate. Luptă de oameni, pentru învingerea oamenilor, înălăuntrul aceleiaș ţări.

Ce sunt lucrurile acestea față cu măreția evenimentelor prin care trecem? Cât de mici,

cât de neîncăpătoare, cât de neîndesulătoare sunt aceste formule în cari ne este dat azi să ne sfătuim asupra celor mai mari hotărîri pe cari a avut vreodată să le ia neamul românesc în mijlocul unor evenimente a căror consecințe nu s'a născut omul cari să le poată vedea pe toate deodată!

Ei, d-lor, această gravitate a lucrului a răcut că în alte țări s'a spart cadrul formelor obișnuite pentru viața normală. Așa, ați văzut că în Belgia, în guvernul catolic figurează Vandervelde, șeful socialist, pe cuvântul căruia s'a rezemnat Regele Albert când s'a împotrivit la invazia mizerabilă a patriei lui; acelaș lucru în Franța, unde vedem alături pe Combes cu catolicul Cochin, unde a intrat în guvern socialistul ireductibil Guèsde cu moderații de altădată. Acești lucru s'a văzut în sfârșit în fericita Anglie, apărăță de mare în contra oricărei invazi, patria regimului luptelor de partide, în care astăzi vedeli stând pe aceleași bănci unioniștii cu liberalii și cu travaiștii.

D-lor, pentru ce s'au petrecut aceste lucruri? Pentru ce s'a spart cadrul vieții normale și s'au căutat alte forme? Tocmai pentru că evenimentele prin cari trecem au o însemnatate aşa de mare că nu încap în cadrul formelor vechi.

Guvernul Național

Și ca să nu credă că aceasta ar fi un fel de politică de apel la faimoasa idee a guvernului tuturor, a guvernului național, care ne-a fost imputat nouă în mai multe rânduri, ca fiind țelul ascuns al neliniștei noastre sufletești, caci neliniște de un alt fel, d-lor, nu a fost; n'a fost o opozitie mai linistită în săptuire decât opoziția noastră. Sunt silit, dar, să deschid o paranteză asupra guvernului național.

D-lor deputați, în cursul războiului d. prim-

ministru m'a consultat, la un moment dat — nu zic că eră dator să urmeze sfatul meu — m'a consultat și pe mine asupra utilității lăcerii unui guvern național. Eră imediat după moartea Regelui Carol, și se întrebă d. prim-ministru dacă nu cumva începutul unei noi Domnii nu ar fi bine să se petreacă în liniște relativă pe care ar da-o suprinșarea luptelor de partid. Am răspuns d-lui prim-ministru că credeam în acel moment guvernul național, și de prisos și imposibil. „De prisos“, pentru că preocupările noastre așa de mari asupra celor din afără slinsește de fapt luptele de partide și dădeau prin urmare pulință nouului Suveran să-și înceapă Domnia într-o liniște relativă; „imposibilă“ pentru că intrarea în guvern a acestor dintre noi care ne pronunțasem cu atâtă energie pentru politică răsboinică, putea să fie luată drept o provocare. Și, dacă, d-lor, am voit în mătăsime multe rânduri intrarea noastră în răsboi, și o vreau și azi, nu am voit ca ceasul să atârne de o combinație guvernamentală, ci de alte calcule politice superioare unor asemenea combinații. (Aplause).

Dar dacă, d-lor, d. prim-ministru a venit să-mi ceară sfatul asupra utilității unui guvern național, eră aci și o amintire a unei holărări luate între noi doi.

In Ianuarie 1912, examinând atunci situația — mă iertați că fac această destăduire, căre nu are nimic supărător pentru nici unul dintre noi, — în Ianuarie 1912, în acel ceas, când vedeam cu ochii inevitabilă cădere a guvernului d-lui Carp, și când, firește, ne preocupam, ca unii care duceam campania contra guvernului d-lui Carp, de situația politică ne-am înrilebat între altele: dacă ar fi să poarte România un răsboiu, cum ar fi mai cuminte să-l ducă?

Si eram amândoi de acord că un răsboi care l-ar duce România și care ar fi un răsboi mare

și serios, ar fi mai bine să-l ducă având la cărmă pe loți, iar nu numai pe aceia pe cari întâmplarea i-ar fi găsit la putere în acel moment.

Aceasta vă explică și de ce, când la 1913 a venit momentul în care am fost siliți să intrăm în război, am făcut tot ceea ce mi-a săt în puțință, — și în privința aceasta istoria mă va judecă, dacă am făcut tot sau nu — ca să se înfăptuiască atunci guvernul național. Îl voiam din credință, nu că vom face în Bulgaria numai o manevră militară, dar că vom face în Bulgaria un răsboi, căci noi nu am trecut Dunărea ca să ciupim o bucătică de teritoriu, nu, noi am trecut Dunărea în credință, că fără trecerea noastră Bulgaria ar fi strivit pe greci și pe sârbi, și, dacă ne era posibilă vecinătatea unei Bulgarii mari și puternice, ne era imposibilă vecinătatea unei Bulgarii, care ar fi bătut pe rând pe turci, pe greci și pe sârbi, și prin urmare fatal era să ne fie ostilă și nouă, să caute și în contra noastră lăurii victorii. (Applause).

Inchid, dar d-lor episodul guvernului național.

Nădăjduiesc că în discuțiile dintre noi, în luptele noastre, nu voi mai auzi vorbindu-se de dânsul, cel puțin ca o imputare care să năsească pentru felul nostru de a ne îndeplini datoria, într-o țară în care s'a așezat ca ună din bazele renașterii sale regimul instituțiunilor liberale și al suveranității naționale.

Zorile unei lumi nouă

D-lor, să ne întrebăm ce sunt evenimentele care se desfășoară împrejurul nostru? Este

Vorba de un răsboi ca toate răsboiele? Este vorba de una din acele nenumărate întâmplări istorice, cări par foarte importante la prima vedere, și cări mai târziu se văd că nu aveau decât o importanță trecătoare? Sau suntem noi în fața uneia din acele cutremurări, cări aşa de rar se întâmplă în istorie, dar cări sfârșesc o lume și încep o alta?

Contemporanii, d-lor deputați, rar își dau seama de însemnatatea momentelor pe lângă cări trec; ei numără miile de victime, miliardele de pagube, dar rar își dau seama de toate consecințele ce pot să decurgă în viitor din acele evenimente, siliți cum sunt de nevoie să vieții să ducă existența de toate zilele în mijlocul tragediei care se desfășoară.

Contemporanii lui Isus nu și-au dat seama de ce se va petrece în istoria omenească prin venirea creștinismului. Pe timpul invaziunilor barbare nimeni nu și-a dat seama la ce transformări asistă, că eră în joc moartea civilizațunii pentru o mie de ani. S-ar fi apărat altfel, dacă și-ar fi dat seama. Contemporanii revoluțiunii franceze nu toldeau niciun judecat ce consecințe formidabile va avea această revoluție, ce va avea să se petreacă după ei. Astăzi, d-lor, credința mea este că nu ne aflăm în fața unui răsboi oarecare, care va schimba numai câteva hotare, iar apoi lucrările se vor așeză așa cum au fost mai înainte; ne aflăm în fața unei catastrofe a întregei omeniri, ne aflăm în fața crepuscului unei lumi care precedează zorile unei lumi noi! (Aplause).

Altfel nu s-ar explică ceea ce vedem că se întâmplă. Nu suntem aceasta cei cu vederea scurtă, și nu scurtă din altă pricina, decât din pricina unui lucru pe care așa de bine il analiză Bal-

four în ziua în care se retrăgea dela conduce-
rea partidului unionist. El a spus atunci comi-
tetului: nu sunt bătrân, căci nu am decât 64
de ani; n'am început să scad, fiindcă dacă aş fi
început, nu mi-aş da seama că am 64 de ani,
cu toate acestea simt că ar fi un păcat să con-
ginu la direcțion a partidului meu. De ce, d-lor ?
Este o vârstă în care omul nu mai este adap-
tabil nouilor idei, nouilor curente. Acest lucru
este atât de adevărat încât cineva din această
Cameră îmi spunea că dânsul dela 50 de ani
n'a mai voit să citească, fiindcă dacă ar mai fi
citit, ar fi fost de geaba. (ilaritate). De sigur,
d-lor, că era o exagerare, dar este adevărat
că omul la o anumită vârstă nu mai este adap-
tabil, și cu cât omul devine mai puțin adap-
tabil ideilor noi, cu atât autoritatea lui crește,
fiindcă aşa este omenirea; oamenii politici bă-
trâni au mai multă autoritate decât cei tineri.
Și atunci Balfour zicea: sunt mai puțin adap-
tabil, dar am o autoritate mai mare, am de-
venit deci o piedică la progresul Statului meu,
trebuie să las altora conducerea partidului, care
să nu judece cu prejudecățile învechite, cum
făcea d. Carp al altăieri în frumosul său discurs.
(Aplause). D-șa a încercat să desfacă în fărâmă,
dacă se poate desface în fărâmă marea tragedie,
d-șa s'a muncit să desfure acest conflict al o-
menirii, d-șa a văzut un proces între Franța
și Germania, un proces între Germania și An-
glia, un proces între Germania și Rusia, mai
știu eu câte procese! Si pentru fiecare a văzut
o cauză mică, o cauză trecătoare.

Franța face minunile cari le face și dă lumii
spectacolul poporului crezut ușuratec, transfor-
mat în poporul cel mai hotărît, numai pentru
provinciile pierdute! Germania face șforțările

pe care le face, ca să și creeze un domeniu colonial! Anglia dă omenirii spectacolul a 4 milioane de voluntari, cari se duc la serviciul militar, la acel serviciu până acum desconsiderat, Anglia care nu era atacată de nimeni, cheltuieste zeci de miliarde și pune în pericol imperiul pe care l-a zidit cu veacuri de sacrificiu ca să evite o concurență a Germaniei, deși putea să facă aceasta prin atâtea alte mijloace! Nu, d-lor, o asemenea vedere a lucurilor este prea îngustă ca să fie adevărată. Pentru ca să primească atâtea popoare jertfele pe care le primește cu atâtă hotărire, cu atâtă voie bună și cu atâtă determinare, să nu înceze decât odată cu victoria, cu acea victorie care striveste pe adversari. Trebuie să fie dedesubt ceva mai adânc care să răscolească sufletele lor; trebuie să fie altceva decât o chestiune de colonii, decât o chestiune de concurență comercială, decât chestiunea a 14 mii de kilometri în Alsacia și Lorena! Este altceva. Este cea din urmă luptă pe care o dau forțele reacțiunii în contra principiului suveranității naționale în relațiile din năuntru și în cele din afară. (Applause prelungite).

Hegemonia universală

Si vedeți, d-lor, cât este de gravă problema care se pune astăzi omenirii! Vedeți că Italia în loc să primească sporiri de teritorii gratis, se asvârle de bună voie în grozăviile răsboiu lui. Vedeți că au tresăltat nu numai popoarele din Europa! Nu v-ați întrebat d-voastre ce caută în acest conflict noile națiuni, noile republici create de anglo-saxoni peste ocean? Pentru ce în Canada, pentru ce în Australia, pentru ce

în Noua Zeelandă, s'a ajuns ca 7—8 la sută din populațione care să meargă voluntari la răsboi? Pentru amorul patriei mame? Nu se mișcă așa omenirea numai pentru un sentiment. Pentru ce e turburată conștiința în Statele-Unite ale Americii? Din amor pentru Englteria? Nu, d-lor. Nu eră totușă mai populară în Statele-Unite pentru un orator politic decât să facă impunare Englteriei; cuvântul eră: „să tragă de ceadă leul britanic”, pentru ce s'a turburat această democrație de o sută de milioane, care face în omenire cea mai frumoasă experiență: zidirea unei civilizațuni, fără prejudecăți, fără clase, fără monarhie, fără militarism, fără nici o piedică, biziuită numai pe suveranitatea națională, dusă până la cele din urmă ale ei limite.

D. A. C. Cuza: Teoria e foarte primejdioasă (Haritate).

D. Take Ionescu: Pentru ce, d-lor? Toată această mișcare nu poate să aibă altă explicație decât că ne aflăm în fața unei transformări a omenirii, care și-a găsit expresiunea sub această formă de masacru general. Este aici o luptă între două lumi — și vom vedea care din ele poate să învingă — altfel nu ar fi posibil răsboiul acesta și n'ar fi dus cu îndărjirea cu care este dus.

D-lor, este în realitate, în răsboiul acesta, de sigur, provocat de germani, ultima încercare a unui singur popor ca să capete hegemonia universală.

Dacă ar învinge astăzi ostașul german, cea dintâi consecință ar fi că aceeașă putere militară, care este cea mai mare din lume, să fie și cea mai mare putere naavală și n'ar mai fi independență pentru nimeni, nu ar mai fi

libertate pentru nimeni, nici pentru marea democrație americană. În ziua în care aceiaș Stat ar avea el stăpânirea și pe uscat și pe mare, în ziua în care s-ar reface imperiul roman, după cum zicea odată Impăratul Wilhelm, că va veni ceasul în care fiecare om se va bucură să zică că este german, după cum fiecare om alădașă, cu fericire zicea: „civis romanus sum”, s-ar isprăvî cu viața liberă a țuturor.

Ei bine, această încercare pe ce se bizuie? Se bizuie ea pe o superioritate de cultură, se bizuie ea pe o superioritate de civilizație, de astă natură încât să aibă dreptul să slăpănească toată lumea, și ceilalți să se simtă fericiți ca să alerge după carul triumfal al invingătorului?

Ați văzut că d. Stere, căruia îi trebuia, firescă, în discursul său să atingă și această cheie, foarte pe deasupra, nu a putut să zică decât un singur lucru: că să facă o nedreptate dacă îe tăgăduiește și germanilor aportul lor la tezaurul comun al civilizației omenești.

Dar cine s'a gândit să tăgăduiască acest aport?

Dar este acest aport de o calitate superioară aceluia pe care l-a produs, de exemplu Franța, pe care l-a produs de exemplu Italia, pe care l-a produs de exemplu poporul anglo-saxon?

Este vreuna din ipotezele cari formează baza și poezia științei, este vreuna din descoperirile pe cari s'a întemeiat tot progresul lumii moderne, progresul material, este vreuna din ideile cari a înflăcărat omeneirea, este vreuna din creațunile artei, cari s'ar pierde dacă am șterge aportul german? Nu, d-lor, ar rămâne intactă bogăția omenească, de sigur mai redusă, dar nu mai săracită, întreagă ar rămâne. (Aplause prelungite).

Ce aveți să opuneți din fondul german, producțunilor extraordinare ale civilizației noastre neolatine? Un singur lucru este caracteristic în cultura germană, este organizarea ei politică, care e pentru noi un Rebus.

Cum se poate concilia o organizare economică ultra-modernă, cu o organizație politică medievală? Cum se poate concilia o instrucție aşa de generalizată, o bună stare materială aşa de răspândită cu un sistem politic, în care un om poate să spună: „voița mea este legea supremă”, „eu nu datorez puterea mea asentimentului poporului german, ci numai misiunii divine care m'a trimis pe pământ!”

Aceasta este caracteristica în civilizația germană, în faimoasa Kultur. Și aceasta, d-lor, provine din nefericire din chipul în care s'a făcut unitatea Germaniei.

Dacă unitatea Germaniei ar fi izvorul din mișcarea liberală dela 1848, să ar fi adăus încăl o mare națiune la națiunile liberale din Europa. Unitatea Germaniei, însă, s'a produs de caporalismul prusian, despre care un german foarte intelligent și ocupând o înaltă situație, îmi spunea acum 5—6 luni: ai dreptate, tot ce scrii este adevărat, nimic mai antipatic decât caporalismul prusian; decât este invizibil și trebuie să l primim cum primim potopul cum primim Iăcustele, cum primim în sfârșit toate pacostele pe cări ni le poate trimite fatalitatea.

Ei, d-lor, nu e adevărat. Când se vorbea de către d. Diamandy de bătălia dela Marna, nu șiu cine răspundează, că a fost o bătălie, a fost un moment istoric, a fost dovada că chiar forța brutală a caporalismului într'un stat în care un om poate să spună, că suprema lege este

voința lui, poate fi învinsă de armatele unei republici democratice, în care abuzul de libertate era confundat de nățângi cu scăderea morală și cu pierderea virtuții. (Aplauze prelungite).

Cum s'a produs războiul?

Și cum, d-lor, cum s'a produs răsboiul? Ce era înainte de acest răsboi, pot zice, de acest cutremur omenesc?

Dela revoluția franceză se ivise două noi dogme în viața omenirii: una era suveranitatea națională în viața internă a tuturor statelor, cealaltă aceeași suveranitate în relațiile internaționale. Rând pe rând, țările popoarele au importat, pe cât a fost compatibil, cu starea lor de civilizație, această nouă doctrină, rând pe rând au scăzut pretutindeni toate forțele care erau în confradicție cu noua doctrină, iar pe de altă parte suveranitatea națională dusă în relațiunile internaționale ajunsese la recunoașterea, la proclamarea principiului naționalităților.

Căci nu este altceva principiul naționalităților decât dreptul oricărei comunități de oameni, care se simte legat prin suvenirile trecutului, prin interesele prezentului, prin năzuință sufletească să ducă o viață liberă, și neînfrântă, ori care ar fi numărul lor, oricare ar fi întinderea teritoriului, oricare ar fi abuzurile cuceririi, chiar dacă ar fi trecut sute de ani dela începutul ei, cum este cucerirea maghiară față de Români de dincolo. (Aplauze prelungite).

Acest principiu al suveranității naționale, duce drept la scăderea puterii monarhice în statele

încă în formă medievală, duce drept la desființarea Austriei, conglomerat de diferite popoare fără altă legătură între ele decât monarhia, monarhia după ideia cea veche, că nu națiunile își aleg dinastii, ci dinastia creiază națiunea, duce drept la desființarea definitivă a Turciei — care când va dispărea, istoricul ei poate să spună că nu va lăsa nici un suvenir omenirii pentru dominarea ei de peste 400 de ani, a Turciei, care năstăzi când, sper, pleacă definitiv, se încoronează înocmai ca Nerone care a dat foc Romei, cu masacrul unui milion de armeni, cari au fost măcelăriți, fără ca aliații Turciei să miște măcar un deget ca să impiedice această rușine a vremei noastre. (Aplauze).

Dar pe lângă principiul acesta al suveranității naționale mai era ceva care facea progresă în Europa. Ne place sau nu ne place, cum am ascunde-o? Teoria îndreptării sării materiale a celor mai mulți prin satisfacerea căt mai mare, prin îndestularea cător mai mulți din căt mai multe bunuri pământești.

Această teorie, era, d-lor, în creștere preluindeni. Era aerul care se respiră de toți, de unii cu plăcere, de alții fără plăcere, dar primit de toată lumea.

În fața acestei mișcări a lumii, noi cari ne-ar fi dus dacă nu la îsprăvirea definitivă a răsboiu lui, dar de sigur, d-lor, la păci îndelungate, la îmbunătățirea relațiunilor dintre popoare, la acea epocă care se numește ulopie, dar în care trebuie să crezi, pentru că trebuie să ai totdeauna un cer mai albăstru, spre care să te ridici din nepuțința omenească (Aplauze); în fața acestei mișcări rămasese în Europa un Stat care reprezintă tocmai contrariul, un Stat care

s'a fundat prin cuceriri, care nu s'a dat niciodată înapoi ca să zică, că dreptul celui mai tare este singurul drept, care a dus până la frenzie cultul forței brutale, care tratează de oameni sentimentali, fără rost în politică, pe oricine îndrăsnește să vorbească de drept, de lege, de respectul iscăliturii, de tot ce constituie tezaurul moral al nostru, al neolatinilor. (Aplause prelungite).

Și s'a mai întâmplat ceva în Europa, d-lor, s'a întâmplat un noroc, că pe Tronul celeilalte țări, care și ea este o autocrație, în care voința unui om hotărăște despre toate, venise un visător, tot un Niculae, dar un Niculae care în loc să voiască să joace rolul lui Niculae I, — care știți că eră numit jandarmul reacțiunii din Europa, și care a mers până acolo, încât să scape pe Habsburgi la 1848, numai din principiul că „ordinea înainte de toate trebuie să primeze“, — a venit un Niculae II, un visător, care propusese ce? Limitarea armamentelor adică împuținarea suferinții omenirii, ridică un pas înainte spre o epocă de dreptate.

Și cine s'a opus, d-lor? S'a opus oare Anglia, despre care se cere acum în Austria și în Germania în fiecare zi ca să o pedepsească Dumnezeu, fiindcă ea a produs răsboiul? Anglia care din răsboi nu avea nimic de câștigat și totul de pierdut? Dânsa s'a opus la limitarea armamentului? Nu, opunerea a venit din Germania? Și astfel omenirea în loc să meargă la dezarmare, a mers la nebunia înarmărilor până în gradul acela încât eră evident, că ajungând aci trebuia, sau să se răstoarne tronurile, sau să curgă valuri de sânge ale milioanelor de victime, ca să se isprăveasă odată cu lumea cea veche. (Aplause prelungite).

Cum se va sfârși războiul

Ei, d-lor, dacă acesta este răsboiul de astăzi, și poate cineva închipui că acest răsboi se va isprăvi într'o pace obișnuită, în care mandatarii, îmbrăcați în fireturi și decorați de sus până jos, vor discută la o masă verde despre o serie de minciuni? Că se va întâmplă la sfârșit ca la un duel cu floreta butonată? Iși dă mâna după ce cel lovit a zis: „louché“. Să pună floreta în cui și pleacă împreună la un supeu?

Nu, d-lor, azi se bat națiunile, nu se bat armatele; s'a ridicat conștiința tuturor popoarelor; acest răsboi va merge și nu poate să nu meargă până la strivirea unuia, aşa că încât să impună legea lui celuilalt. Altă pace națiunile au vor primi.

Dacă va învinge Germania, legea va fi stăpânierea pumnului de fier, domnia singurului popor ales de Dumnezeu; dacă vor învinge ceilalți — și vor învinge — legea va fi legea dreptății, ca să se bucure toți de binefacerile civilizației. (Aplauze prelungite). Aceasta este problema. Dar, o să-mi ziceți: Ce? Va dispare Germania? Dar cine se gândește la această? Poate însă și trebuie însă să dispară Austria (Aplause).

Ar fi trebuit să dispară Austria de mult; despre dânsa când va dispărea va fi ca un suspin de mulțime generală, că în sfârșit, va plăti păcatul secular; căci nu veți găsi în întărea istoriei ei nici o binefacere pentru nimic; perfidie pentru mulți, lovitură în mulți, da.

Ce nu aș da să-mi arate cineva binele pe

care l'a făcut vreodată această monarhie. (Aplause).

Ei, d-lor, dacă aşa este lucrul, vă puteți d-voastre îndoia de ce parte va fi victoria? Nu știu cine spunea adineori că a introduce idei de morală în politica internațională este o copilărie.

Ce slabă cunoștință aveți de filozofia istoriei! Indivizii ca și popoarele, plătesc toate păcatele săvârșite în contra moralei; pentru unii pedeapsa vine imediat, pentru alții pedeapsa așteaptă; dar nu ar fi ordine în univers; nu ar merită să trăim; dacă nu am avea convingerea că este o lege morală pe deasupra noastră a tuturor. (Aplause).

Neutralitate

Dacă, d-lor deputați, aşa văd eu problema, dacă aşa sunt evenimentele în mijlocul cărora trăim, se poate vorbi de neutralitate? Este un Stat în lume care nu va fi atins, care nu va fi schimbat prin rezultatele acestui război? Nu, d-lor, dar iată deosebirea: unele State vor suferi consecințele răsboiului, fără să și poată spune cuvântul lor fiindcă și-au păstrat ruginită în teacă sabia lor; altele vor avea și ele să sufere consecințele răsboiului, dar spunând și le cuvântul de învingător, cuvântul hotărător, fie cuvântul de învins, dar de învins care și-a făcut datoria, care are drept la respectul învingătorului. (Aplause).

Cine își închipuie că noiăm putea să rămânem neutriși în acest tumult omenește, ascunde problema.

Neatrinși nu. Dar s-ar putea că despre noi să se hotărască fără noi, aceasta este totă

deosebire într'o politică de neutralitate și o politică de acțiune. (Aplause).

Am mai auzit de o altă politică, politica pe care d. Stelian o numește politică de corb, pe care alții au numit-o politică de hiene. Este politica de a trata și cu unii și cu alții, de a înselă ori pe unul ori pe altul, de a sta la pândă fără nici o busolă morală, fără să știi unde îți este datoria, fără să știi ce-ți poruncește cînstea, și, după cum se va hotărî carnavalul, într'un fel sau altul, te vei duce și tu să dai lovitura finală pentru a scotoci buzunarele. (Aplauze prelungite din partea opoziției).

D-lor, nu numai că această politică este nedemnă de un popor care a arătat atâtea virtuți în secolele trecute, dar cred că că este și o politică proastă fiindcă nu reușește nici odată. Când s'a cutremurat lumea aşa cum se cutremură, când s'au făcut jertfele ce s'au făcut, să vă închipuiți d-voastre, că învinșii și învingătorii, când vor ști că aliații au fost hienele cari aşteaptă în umbră, învinșii și învingătorii își vor da mâna ea bravii cari se respectă și pedeapsa va fi pentru Iași. (Aplauze prelungite).

D-lor deputați, cunosc cazuri când în împrejurări mici s'a putut face politică de hiene, dar nu cunosc nici un caz în istoria în care un popor a anunțat dinainte că face politică de hiene! Aceasta este culmea incapacității pe lângă culmea îmoralității. (Aplauze îndelung prelungite). Și, d-lor, pentru noi în special, pentru Români, nu vă dați seama ce pericol ar avea o asemenea politică, care, sunt convins, nu-i politica guvernului, aceasta nu se poate; nu poate România să producă un guvern care

să aibă o politică aşa de josnică. (Aplause puternice).

D-lor, ar fi și un pericol de ordine materială. Se zice că în vremuri de acestea, când mor oamenii cu milioanele, când s'au învățat toate virtuțile, când se scrie în litere de sânge o epopee cum n'a mai fost, rolul omului de Stat este să fie cu totul realist, să nu ţie nici o socoteală de emoții și sentimente, ca și cum viața s-ar compune numai din calcule, și nu ar fi condusă mai mult de pasiuni. (Aplause prelungite).

In detrimentul Ungariei

Fie, d-lor! Și pe tema calculelor ar fi o politică greșită, fiindcă noi nu putem să nemărim decât în dauna nu a Austriei proprii, cadrul excelent de moștenire, ci în dauna Ungariei. Nouă nu ne e permis aici, cu toată ostilitatea, să nu recunoaștem în poporul unguresc o energie vitală, o forță patriotică și o facilitate de întorsătură cu desăvârșire remarcabilă...

(O întrerupere).

„Intreruperea nu e intelligentă și de aceea nu răspund.

D. A. C. Cuza: A mea ar fi fost intelligentă (ilaritate).

D. Take Ionescu: N'am auzit-o (ilaritate).

D-lor deputați, mărireala noastră nu se poate face decât pe socoteala Ungariei, iar desfacerea Ungariei nu este un lucru aşa de simplu. Ungurii au tradiționi în țările occidentale. Ungurii au trecut drept singurul popor cu instituții liberale în orientul Europei. Ungurii au și azi unele legături, și d. Diamandy, pe care îl văd

în fața mea, a avut de luptat în voiajul lui în contra intrigilor partidului independent unguresc.

D. G. Diamandi: Exac!

D. Take Ionescu... Ungurii, d-lor, foarte ușor ar putea să spună: dacă Români ar face politică de hienă, învingătorilor, oricare ar fi ei, noi putem servi de strajă în contra Rusiei, dacă învinge Germania, noi putem servi și de străže împotriva Germaniei dacă învinge Rusia. Și s-ar mai putea să ni se mai găsească nouă Românilor și alte împrejurări, pe care ni le-a adus istoria, cu care ar putea să întregeze în contra noastră, ca să facă să se credă că nu se pot biza prea mult oamenii pe noi ca să fim străže contra Germaniei cel puțin în cei 50 de ani de aci înainte. Nu insist nu este nevoie.

De aceea, d-lor, nu rămân decât două politici:

E politica instictului națiunii și e politica susținută aici de d. Carp și de d. Stere.

Politica instictului națiunii

D-lor, politica instictului națiunii o voi exa-mina în afară de toate celelalte considerațuni. Nu mă voi ocupa de chestiunea dacă pot Români, al căror titlu de nobilă este că sunt popor latin, să se găsească în contra tuturor latinilor cari sună acum în răsboi.

Nu mă voi întrebă dacă pot Români cari au o adevărată datorie de recunoaștere indiscutabilă către mai toale din Statele Quadruplei, și care nu datoresc absolut nimic decât suferința Statelor dublei, să calce pe suflet și să dea al doilea exemplu al ingratitudinii. Acestea sunt

considerațuni sentimentale. Nu mă ocup nici de chestiunea dacă e posibil unui Stat ca al nostru să meargă cu sabia lui alături de cei care au început răsboiul prin strivirea Serbiei nemuritoare, prin acel ultimatum căruia dacă îi schimbă câteva vorbe, ni s-ar fi putut adresa nouă, dacă ar fi posibil ca noi să ne întărim și să creștem trecând prin o infamie; nu mă voi ocupă de aceasta. (Aplause din partea opoziției). Mă ocup, d-lor, de interes. Haide, fie, suntem în vremea intereselor, să stăm pe acest lățăr de interes.

Ei bine, pentru mine, dacă m'ăș întrebă ce este mai bine de făcut, aş zice: cel dințai lucru de consultat, e instinctul neamului.

S'a vorbit de stradă și de opinia publică pervertită. Strada sunt câteva sute de își care se plimbă, opinia publică se poate perverti printr'o campanie abilă de câteva luni. Instinctul neamului, însă, din coliba țăranului până în palatul bogatului, asta nu este nici operă de opinie publică pervertită, aceasta nu se chiamă nici stradă, afară numai dacă ai ideia că România nu este țară de suveranitate națională, ci că ea trebuie să intre pe calapodul țărilor în cari un om poate să spună că voința lui este suprema lege. (Aplause).

Instinctul nimeni nu-l poate lăgădui. El vorbește și vorbește așa de limpede, încât atunci când noi ăm fost siliți — și o să explic și aceasta — să ducem o altă politică oficială, n'am indărât să o publicăm, a rămas un secret între ățiva oameni. (Aplause); nu a fost supusă, fiindcă nu putea să fie supusă aprobării națiunii.

Această politică instinctivă nu este o amețeală, nu este o greșeală; nu d-lor, ea este

bazată pe un fapt primordial, tot atât de primordial ca și dreptul la viață. Fiecare popor are dreptul să și trăiască viața lui, să și o trăiască întreagă, cu toți ai lui, fiindcă numai așa poate și el să creeze o civilizație a lui, care să intre în armonia tuturor celorlalte civilizații.

Acest drept îl simte fiecare popor, acest drept este dreptul primordial, dreptul esențial și de aceea poporul român a înțeles totdeauna, câte odată poate inconștient, altădată conștient, că de o mie de ani s'a pus o problemă între el și unguri: ori ungurii până în vârful Carpaților și de acolo dominându-ne pe noi, ori noi așezăți în cetățuia Transilvaniei și de acolo dominând Pusta ungurească; altfel nu se poate. (Aplause prelungite).

De o mie de ani așa stă problema, o mie de ani ea nu a dispărut nici odată din conștiința noastră; dar firește, acei cari au avut conducerea Statului, au măsurat-o după puterile noastre.

Nu am fost un Stat de don Quișotii, dar nici un Stat de inconștienți; dela dascălul de sat cu harla Daciei Traiane, cu numărătoarea jărilor române stăpânite de alții, până la omul politic, toți, — chiar în ziua în care iscăleau un tratat care ne legă cu Austria — în sufletul lor stă scris cu litere de foc „Ardealul” și unitatea națională. (Aplause prelungite).

O convorbire cu Banffy

Să nu vă închipuiți, d-lor deputați, că ungurii se îndoesc despre aceasta. La 1896, în Ianuarie, am avut o conversație cu baronul Banffy, pe atunci prim ministru al Ungariei. Eu căzu-

sem de la guvern și se preclindea că în guvernarea mea dela 1891 până la 1895, fără știrea cabinetului, — mi s'au și făcut impuțări pentru aceasta — aș fi ajutat în ceva mișcarea națională de peste Carpați. Am tăgăduit-o întotdeauna și o tăgăduiesc și azi. Mă voi explică atunci când voiu vedeă aici și pe reprezentanții de dincolo. (Aplause din partea minorității). Dar, d-lor, atunci un coleg al meu din guvern, cu un cinism elegant, îmi spunea: Ți-au căzut două provincii pe nas; Ți-ai închipuit că cucerim Bucovina și Transilvania; nu s'a cucerit nimic.

Firește, lucrurile acestea ajunsele la Pesta și Banffy vreă să facă cunoștință ministrului căzut care îndrăznise să ajute mișcarea națională. Cel d'intâi cuvânt al ungurului a fost: N'ai să-mi spui, d-le Ionescu, că d-la nu vrei să iezi Transilvania.

Eu i-am răspuns: lucrul acesta nu pot să-l spun, fiindcă dacă Ți l-aș spune ai crede că sau te mint, sau că usât un nemernic. Vreau însă să ţiu că nu pot.

Și la rândul meu i-am spus: nici d-la nu ai să spui că nu vrei să ajungi la Marea Neagră.

Și Banffy mi-a răspuns: vreau, dar nu pot.

Și am examinat împreună dacă se putea găsi un modus vivendi. (Aplause din partea minorității).

Scopul final

Vă spuneam, d-lor, că în această privință n'a fost nici odată nici o îndoială în sufletul nămănu. Iată, vă dau un exemplu de ceeace se vorbea altădată cu smerenie, firește în Ca-

mera noastră, în această privință. Incepuse d. Sturdza campania dela 1893, pentru o intervenție a noastră în favoarea românilor din Ardeal. Nu discut acum latura politică, ne-ar duce la politică internă, și nu am nici un gând să seaz această chestiune prin discuțiuni din trecutul luptelor noastre politice. D. Sturdza însă zise: „Când românii cari trăiesc afară de Regat, vor fi desființați și sdrobiți, va sună și ceasul nostru foarte curând“.

Și în altă propunere a sa zicea așa: „Nu trece prin mintea nimăului din Regat să cucerescă Transilvania pentru că unei asemenea întreprinderi lipsesc puterile, pentru că o asemenea întreprindere de ar fi cu puțință ar trage după sine distrugerea Austro-Ungariei, pentru că această distrugere ar fi desfavorabilă românilor și ar aduce după sine o perturbație generală în Europa“.

Cuvintele d-lui Sturdza mi se păreau mie o abdicare și, am avut îndrăsneala, că după banca de ministru, la 1893, să rostesc cuvintele acestea: „Dar dacă e lucru extraordinar a discută chestiuni de felul acesta în Parlamentul român, este și mai extraordinar a auzi pe un om de Stat al unei țări, trăgându-i hotărtele acestui Stat pentru vecii vecilor și spunând astăzi, în 1893, până unde au să meargă în vecii vecilor aspirațiunile neamului românesc.“ (Aplause pe băncile minorității; bravo)!

Așa că, d-lor, în realitate Ligile noastre culturale, interesul nostru pentru România de dincolo, toate acestea în fundul fundului aveau o rezervă mintală, că totul va fi un provizoriat, care va dura cât vor dura și imprejurările europene, cari ne împiedicau dela realizarea idealului național. (Aplauze).

Căci, scopul fină!, scopul din toate sufletele, scopul din toate inimile, a fost totdeauna acelaș: unitatea națională, nu numai culturală, dar și politică, întregirea noastră, a tuturor în granițele în cari ne-a pus Traian, călare peste Carpați, fulgerând și în dreapta și în stânga cu toate puterile noastre! (Aplauze prelungite pe băncile opoziției).

A sunat ceasul

Acuma, d-lor, venit_a ceasul?

Aș spune, d-lor deputați ,un mare neadevăr, dacă aș afirma, că în viața mea mi-jun închipuit că am să văd ceasul în care să se poată realiza visul secular al neamului românesc.

E aci un domn deputat — stă în fața mea — care atunci când mă întorceam din Atena — era punctul culminant în viața mea publică, — a venit să-mi dea sfatul și să mă retrag din viața politică. Imi zicea: „Ți-ai dat măsura ce ai să faci de aci înainte?” Iar eu i-am spus: „Dacă aș fi sigur că în timpul zilelor pe care le mai am de trăit, nu se va întâmplă să sească problema cea mare, aș face-o; dar deși cred că nu va sosi, nu sunt sigur că nu va sosi, ori nimeni nu trebuie să fie absent în acea zi, nimeni dintre cei cari au avut norocul meritat sau nemeritat, ca să poată să hotărască prin exemplul și glasul lor pe o parte din concețenii săi, nimănuí, nu-i este permis să se scutească de îndeplinirea acestei îndatoriri.

A venit ceasul înainte de a ne închipui noi, să fim fericiți că a venit și să ne ridicăm la înălțimea ceasului care a venit. (Aplause).

Pericolul rus

In mijlocul, d-lor, acestor păreri cari sună aproape ale tuturor, am auzit două zile de-a rândul desvoltându-se o altă politică; ni s'a spus că misiunea principală a Statului român nu este ca să și vadă de întregirea neamului lui, să se așeze puternic, aşa ca să poată rezista la toate greutățile viitoare, ci că menirea noastră e să împiedicăm cu orice pret Rusia de a ajunge la marea deschisă.

D-lor, întâiu dați-mi voie să constat o extraordinară contradicție în acest limbaj în care Rusia ni se înfățișează în acelaș timp aşa de puternică, încât nici un Stat vecin cu dânsa nu va putea să trăiască liber și aşa de sfabă, încât deși aliată cu Engltera, cu Franța, cu Italia, cu Japonia, ar putea să fie nu numai culcată la pământ, dar gonită până la Moscova? Căci aşa ni se profeşește: După Basarabia, Ucrania cu 40 de milioane! Ei, d-lor, nu e Rusia, nici aşa de puternică cum își închipuesc unii, nici aşa de slabă cum aceiași oameni o prezintă peste câteva momente. Evident, Rusia este pentru noi un pericol; pentru orice Stat mic, vecinătatea cu un Stat mare este un pericol. Adică pentru Belgia n'ar fi fost mai bine să nu fie vecină cu Germania? Este cineva care să tagăduiască lucrul acesta? Chiar apostolii Iașităii, cari cred că Belgia făcea mai bine ca să se închine în fața invaziunii și apoi să trimită nota de încasare la banca Imperiului?

(Aplause prelungite; strigăte de bravo).

In ziua în care s'a deschis Camerele la 1912, când am avut conversațunea mea cu Danesc, i-am spus: puteți să ne dați nițel teritoriu ca să

ne asigurăm accesul la mare, căci aveți asupra noastră un imens avantaj, voi nu sunteți vecin cu nici o mare Putere. Eu aș săia' din trupul meu de satăzi, dacă s-ar putea obține o alianță în care să nu fim vecini nici cu Austria, nici cu Rusia. Dar ce? Iși alege cineva vecinii? Stă în puterea d-lui Stere dacă ar fi dictator al României ca să mute Rusia din vecinătatea României?

Și băgați de seamă, până unde merge chestiunea: Toate popoarele vor să ajungă la Mare: noi ca să ne asigurăm mersul la Mare, am cerut o bucată din pământul Bulgariei și mulți spuneau că n'am știut cât să cerem.

Chestiune deschisă la viitorul congres, deschisă în forma purtării Bulgariei (Aplause prelungite din partea minorității), și unui popor ca cel rusec trebuie să-i oprești veșnic accesul la Mare? Și rolul nostru de căpelenie este ca să fim strejarul, santinela care va opri pe Rusia să meargă la Mare? Ei bine, cum Rusia va încercă totdeauna să meargă la Mare, rolul nostru va fi să stăm veșnic la pândă, ca să împiedicăm pe Rusia să și îndeplinească visul secular, iar în timpul acesta, trăiască Tisza și ordonanța lui Apony, fiindcă de aceasta nu ne-am putut ocupă. (Aplause prelungite). Și atunci a venit să ni se povestească ce a spus un general rus înainte de 1812, căci tratatul dela București, de care se vorbea cu multă abilitate nu era acel de'n 1913, ci cel dela 1812, că să se spună că Rusia a înțeles să anexeze Moldova și Valahia. Dar bine, noi nu știm aceasta? Nu știm că Rusia a voit să ne anexeze? Dar Austro-Ungaria nu ne-a luat Oltenia? Nu ne-a luat Bucovina? Nu a voit să ne ia și Moldova? Și dacă nu ne-a anexat la un anume

moment, este că Polonia a fost împărțită, Polonia a plătit și pentru noi; aceasta a împiedicat ca să nu fim și noi anexați.

Dar ni s'a mai spus că un proprietar din Basarabia scria la 1820 altui proprietar cum o să și aranjeze moșia din Moldova. Ei și!

Ba s'a mai spus că Fonton într'o zi a zis: ce păcat că se găsește români între slavii de nord și slavii de sud! Dar eu nu spui: ce păcat că se găsesc ruși alături de români? (Îlăratate, aplause).

Dar a spus Casso că cu atât ne-am ales noi: Rușii în 1878 cu frontieră dela 1812. Nu cunosc paragraful din care s'a scos citația. Nu-mi închipui să fi spus Casso că ar fi vrut Rusia să ia ceva și din România. Ar fi fost o prostie să o zică. Era vorba, probabil, de a examina rezultatul războiului din 1878 și zicea: probabil că toată lumea a câștigat la 1878, iar Rusia a câștigat numai două lucruri: Basarabia de jos, cele trei județe, și ostilitatea Bulgariei, pe care a creat-o.

Dar a fost, d-lor noui invaziuni rusești în cursul istoriei în România.

D-lor, eu cred că putem examină lucrurile în deplină libertate. Relațiunile noastre cu Ruși sunt mai complicate decât își închipuesc acei cari firește, sunt turburați în judeca lor, și prin faptul că s-au născut în Basarabia și prin faptul că au petrecut 8 ani din tinerețea lor în Siberia. Eu sunt mai liber. Nu știu; dacă aș fi fost în Siberia, poate că m'ar fi orbit șuvenirul suferinței îndurante, ca să nu văd interesul patriei mele. Se poate; dar n'am fost în Siberia! (Aplause îndelung prelungite.)

Relațiile noastre cu Rusia

D-lor deputați, relațiunile noastre cu Rușii, ziceam, sunt mai complexe. După ce puterile occidentale au abandonat chestiunea cruciadei contra turcilor, rușii au dus această cruciadă. Firește că au câștigat dintr'însa, nu n-ai începe vorbă, dar n'au câștigat numai ei. Din aceste răsboiye a ieșit neatârnarea Greciei, din aceste răsboiye a ieșit neatârnarea Serbiei, firește cu sacrificii de ale Grecilor, firește cu sacrificii de ale Sârbilor; din aceste răsboiye a ieșit neatârnarea Bulgariei, fără nici un sacrificiu din partea bulgarilor, de aceea, probabil și recunoștința lor e mai exemplară! Din aceste răsboiye a ieșit și scăparea noastră de suferințele dela turci, suferințe pe cari noi, astăzi nu ni le aducem aminte, dar toți am apucat în copilăria noastră bătrâni, cari ne-au vorbit de urgia turcilor în țările noastre. Și am plătit, d-lor, este adevărat; țara dintre Prut și Nistru a plătit pentru ceeace au câștigat toate popoarele din Balcani, în emanciparea lor! De sigur, că e o mare durere că numai noi am plătit, pe când toți ceilalți au avut numai câștiguri din această mișcare de dezrobire a popoarelor din Balcani!

Ne a scumpă Basarabia! Cum să nu ne fie scumpă o bucată de pământ ruptă din trupul nostru! Și eu nu mă gândesc numai la cele trei județe, cele mai puțin românești, ci la Basarabia întreagă. Eu când zic Basarabia, zic toată țara dintre Prut și Nistru, acea jumătate a Moldovei pe care am pierdut-o.

Dar rușii ne-au luat jumătatea Moldovei bătându-se, pe când Austria n-a luat Bucovina

nefăcând nimic. (Aplause prelungite din parlea opoziției). Și când compari cele două nedreptăți e cu neputință să atârnă mai mult în partea care n'a făcut decât să îngliță, după cum și la împărțirea Poloniei, Frederic, întâi a propus-o, Rusia a acceptat-o, numai Maria Thereza a declarat că nu primește decât plângând, ca și cum Polonia ar fi simțit vreun bine din cele două, trei batiste stricate de Maria Thereza cu ocazia înghișirii Poloniei!

D. G. Diamandy: Imi dați voie o reflexie!

Despre Maria Thereza, se spunea: „Elle pleurait toujours; mais elle en demandait davantage.” (Aplause).

D. A. C. Cuza: Intreruperea a fost foarte bună. (Râsele).

D. Take Ionescu: Raporturile dintre noi și Rusia, știi când s-au stricat? Știi când s-a ivit în țara noastră un sentiment de mare ostilitate față de ruși? La începutul secolului XIX-lea, și dintr'o cauză foarte legitimă. Renașterea noastră s'a făcut pe baza ideilor liberale pe care le adusesem din Franța suroră, iar Rusia era jandarmul reacțiunii europene. De aci un conflict permanent în cea mai mare parte a secolului XIX-lea, între guvernarea rusească, care susținea pretulindeni reacțiunea și a susținut-o până acolo încât a restabilit pe Habsburgi la 1848 și tendința noastră de renăștere națională. Acele vremuri au trecut, renașterea noastră este definitivă, jandarmii ai reacțiunii s-au făcut alții; puțem prin urmare să examinăm și rapoartele noastre cu Rusia, cu aceeași liberalitate și fără prejudecăți, cum le examinăm pe cale cu ceilalți. Dar, d-lor, fobiile?

Fobii anti-ruse

Fobiile sunt altfel. Vreți să vă arăt o fobie antirusească până unde poate să meargă? Nu e nimic ce spunea d. Stere, să vă arăt ce spunea d. Carp la 1878. S'a comis la 1878 o crimă din partea Rusiei, și eu cred și o greșală din partea noastră. Nu vreți să mă ocup de greșala din partea noastră, fiindcă nu vreau să redesc aci desbateri din trecutul nostru politic, care fatal s-ar complica și eu aprecieri de partid și cu lupte dintre oameni. Dar d. Carp când am luat Dobrogea știai până unde mergea? Zicea: Fiindcă ni s'a luat Basarabia, pe care nu ne propunea să o apărăm cu armele, să refuzăm Dobrogea, ca nu cumva să uităm ura în contra rușilor!

Presupuneți că l'ar fi ascultat Parlamentul român, că România nu ar fi luat Dobrogea, că s-ar fi așezat regatul Bulgar în gurile Dunărei, și noi am fi fost ruși de orice acces la mare, care ar fi fost starea României azi? (Aplause).

Și fiindcă mulți dintre cei tineri nu cunosc vorbele lui Carp, dați-mi voie să vi le citesc: „Să admitem însă că politica este o chestiune de interes, nu de morală, să admitem că de îndată ce putem obține ceva, să nu ne uităm la jertfele ce facem, dar să vedem care sunt interesele ce satisfacem prin luarea Dobrogei? Ni s'a zis că mergem la Mare. În sprijinul acestei idei, aş vrea să știu dacă Kiustengea are să fie pentru noi un nou debucșu comercial? Credeti d.voastre că portul Kiustengea poate concura cu un port dela gura unui mare fluviu? Arătați-mi un singur port care să fi putut înflori la 30 klm. de gura unui fluviu. Marsilia, Nantes, Havre, Bordeaux, toate schelele cele

mari din Europa sunt la gura fluviilor, iar nu alăturri.

„Eu nu îmă pot supune la hoțărrarea congresului din Berlin, în privința Dobrogei, pentru că luarea Dobrogei, nu însemnează, pentru mine altceva, decât obligațiunea de a fi în perpetuitate în alianță cu Rusia.

„Din toate aceste puncte de vedere, eu sunt în contra luării Dobrogei.

„În ce privește Basarabia eu sunt de părere de a primi ceeace nu putem opri.“

Ei, d-lor, un popor, când este în fața unei mari nedreptăți, sau face ca Belgia lui Albert, și este strivit apărându-se, sau face diplomație.

Dar diplomație de felul acesta, ca să nise și Basarabia să nu ia nici Dobrogea! dați-mi voie să vă spun, că este o diplomație de ultima categorie, care nu poate să mă îndemne pe mine astăzi să ascult sfaturile pentru diplomația sa de acum. (Aplause prelungite pe bâncile minorității).

Și Austria a vrut să ne anexeze

Dar, d-lor deputați, Rusia a vrut să ne anexeze.

Așa e. Vreți să șiliți, dela cineva mai important decât d. Stere că Austria vrea să ne anexeze și de ce Austria are dreptate să ne anexeze? Să vă citesc dela Bismark. Este mai nou decât proprietarul rus dela 1820, care scria o serisoare unui alt proprietar din Basarabia despre împărțirea unei moșii de nu știu unde. Iată ce spunea Bismark în memoriile

Iui: Era momentul în care Bismark avusese să aleagă între alianța seculară, tradițională, cu Rusia și alianța cu Austria. Bismarck explică foarte pe lung de ce el a preferat alianța cu Austria.

Dar Bismarck se întreabă: aceasta înseamnă că noi vom sprijini pe Austria în politica ei Balcanică?

Prea ne-ar cere mult Austria, zice el, și cu această ocazie adaugă: „Este leste de înțeles că locuitorii din bazinul Dunării să poată avea nevoi și vederi cari să treacă dincolo de hotarele actuale ale monarhiei Austro-Ungare constituirea imperiului German arată Anstriei drumul pe care ar putea să împace interesele politice și materiale cari există între frontieră orientală a națiunii române și Cattaro.“

Va să zică, d-lor, după Bismarck, este legitimă năzuința locuitorilor din bazinul Dunărei, adică a Anstriei să și întindă hotarele până la cele orientale ale rassei românești, adică Nistrul, și, că nu are decât să caute în modul cum s'a făcut imperiul german, mijlocul de a reconcilia lucrurile acestea și de a ajunge la acest rezultat!

Din aceasta ce concesiune trageți?

Că nu am fi trebuit nici odată să facem politică cu Austria? Austria își vedea de treaba ei când vrea să ne anexeze; Rusia de asemenea își vedea de treaba ei când vrea și dânsa să ne anexeze; dar eu îmi văd de treaba mea, când pot să trag din aceste evenimente mondiale puterea ca să fiu mai tare pe viitor ca să mă opun la toate dorințele altora. (Aplauze prelungite pe băncile opoziției).

Panslavismul

D-lor, ni s'a mai adus aci și panslavismul? Credeam că, după exemplul celor petrecute în Bulgaria, v'ați vindecat de panslavism.

Nu aveți d-voastre siguranță că în ziua în care Serbia își va vedea îndeplinită unitatea ei națională se va petrece și acolo, de sigur, nu dovada de nerecunoștință extraordinară pe care a dat-o Bulgaria, dar setea de independență în conducerea politicei sale naționale?

Nu există popor, care odată satisfăcut în năzuințele lui, să nu aibă o dragoste de neatârnare așa, încât chiar față cu binefăcătorii lui să nu și ie drept și sus steagul lui de independentă! (Aplause).

D. N. Iorga: Imi dați voie; eu am fost în Serbia după răsboiu. Acolo era a-tot-puțernic ministrul rus care-i indemnase pe Sârbi la Juptă. Eu l-am întrebat, în ceeace priyește sensanentele lor față de Ruși, și răspunsul unanim a fost: noi loți, în unanimitate suntem Sârbi și mergem alături cu cei cari ne servesc interesele noastre. La Sârbi ideia panslavismului nu a fost în capul nimănuí.

D. Take Ionescu: D-lor, ni s'au adus aci și cuvintele lui Mihail Kogălniceanu. Ei bine, d-lor, în această Cameră trăiesc mulți — eu sunt aci de 31 de ani — trăiesc mulți tot așa de vechi cari și, că răposatul Kogălniceanu era unul dintre puținii oameni politici care nu aprobase nici odată alianța cu Puterile centrale. Dacă nu a spus-o la alții aceasta, mie mi-a spus-o de mai multe ori, și mi-a mai spus și încă ceva: „va închipuiți voi că o să puteți să puneti în

executare tratatul acesta? Vă înșelați. Când va veni ceasul execuției nu o să puteți!"

Lăsați pe Kogălniceanu să doarmă liniștit. Omul care a făcut improprietărirea, omul care a făcut secularizarea, omul care a ținut discursul dela improprietărire, cel mai frumos care s'a pronunțat vreodată de vreun Român; are dreptul să doarmă liniștit, fără ca să fie tărit astăzi într'o discuție în care ni se cere să renunțăm la idealul nostru Național. (Aplause prelungite). Dar ni se spune, d-lor: „Rușii vor luă strâmtorile".

Dar de noi atârnă cine va luă strâmtorile? Ce, problema este: Turci sau Ruși?

Se poate că Rușii vor luă strâmtorilor. Se poate că Aliații vor lua strâmtorile. Se poate că Germanii vor luă strâmtorile. Un lucru e sigur însă, că Turcii nu vor rămâne la strâmtori. Trebuie să fie cineva un copil ca să și încipuiască că din această frământare a nemurile civilizate vor câștiga Turcii. A putut să o credă aceasta nenorociții de tineri turci, cari și-au adus țara la o pierzare precipitată. Aceasta nu poate să o credă un om politic, care are două grăunțe de bun simț în capul lui. (Aplause).

O afirmație

Dar a mai venit una: Rușii ne cer Galați și Moldova de jos. Mărturisesc că auzisem de co-media aceasta în multe rânduri; o văzusem în interviewul unui fost deputat dela Galați, care este germano-fil în acest moment. E în dreptul lui, țoși cari au această idee dela ei, sunt în dreptul lor; cei cari o au infiltrată, nu sunt în dreptul lor! Mă întrebam de unde a ieșit gluma a-

aceasta? Căci ştiu şi eu ce se petrece şi ce s'a petrecut, şi ştiu că nu a fost niciodată vorba de aşa ceva. D. Carp ne-a zis: „Mi-a spus Regele Carol“. D-lor, nu ştiu dacă e bine să aducem pe Regele Carol în desbaterile noastre. Şi mie mi-a spus Regele Carol multe, dar nu voi aduce nici un cuvânt al Regelui Carol aici. Voi spune că ştiu unele lucruri, dar nu voi spune că le ştiu dela Regele Carol. Ştiu că sunt dator să nu mă îndoiesc de cuvântul unui orator care spune că a auzit dela Regele Carol. Dacă d. Carp nu ar fi adăogat şi altceva aşi fi spus: a greşit Regele Carol, dar d. Carp a adăugat: Regele Carol a spus aceasta şi la alții. Atunci d-lor, am găsit pe un altul care nu face politică al cărui cuvânt nu poate fi pus la îndoială, al cărui nume să-mi dați voie să nu-l pun în paginile *Monitorului Oficial*, căruia Regele Carol i-a vorbit de acest lucru. Dar ştiți ce a spus Regele Carol? Că în Germania se vorbeşte că ruşii ar avea de gând să ia Moldova de jos cu Galaţi, şi că despre acest lucru se vorbeşte şi în ziare germane. D-lor, iată un ziar din Elveţia care spune că în Germania se vorbeşte că România va trebui să dea Dobrogea Bulgariei. Între ceeace se spune în Germania, şi ceeace ar fi ştiut personal Regele Carol, El, Suveranul bătrân şi cunoşcător adânc a tot ce se petreceea, este o mare deosebiră, şi nu admit să se falsifice istoria venind cineva cu o afirmaţiune ca aceasta, că i-ar fi spus Regele Carol. (Aplauze prelungite din partea opoziţiei).

D. P. P. Carp: D-le Ionescu, afirmaţiunea mea o pot proba.

D. Take Ionescu: Probează-o. D. Carp este întotdeauna afirmativ. Dați-mi voie să vă spun încă o afirmaţiune a sa: În Consiliul de Coro-

nă, d. Carp mi-a zis: Vă afirm că Italia va intră în răsboi alături de Austria și că acest moment tocmește; iar noi îi spuneam că știm tocmai contrariul, că Italia nu tocmea cu Austria. Dovadă a fost intrarea ei în răsboi alături de Franța.

D. P. P. Carp: Vă înșelați, v'ami spus că Italia tratează și că va merge unde crede că va avea mai mult. (ilaritate).

D. Take Ionescu: S'a mai spus, d-lor, că rușii vor să dea Porțile de fier sârbilor? Eu nu știu nimic din ceeace a făcut guvernul și nu spun nimic de ce am vorbit cu guvernul, nici n'am dreptul să știu, și nici nu știu. Știu însă atât, că în discuțiunea — nu cu guvernul — despre harta viitoare a Europei, a fost o neînțelegere asupra părței apusene a Banatului, dar asupra ținutului Caraș-Severinului în care căd Porțile de fier, unde români sunt mai compacți decât în orice altă parte a Ungariei, n'a fost discuție nici odată. Abunci de unde scoateți Porțile de fier?

D. N. Iorga: Nici sârbii n'au cerut-o

D. Take Ionescu: Dar cum să o ceară? Am harta cererilor lor. Nu se cuprinde comitatul Caraș-Severinului. Ceva mai mult: când se făcuse voivodița sârbească, care a durat doar câțiva ani — era una din acele plăți pe care Austria o dă celor care slujesc, dar pe care o retrage imediat după ce a dat-o — Serbia a cerut atunci să se despartă partea românească a Caraș-Severinului de Voivodina lor. Acest document există, este istoric. D. Iorga probabil îl cunoaște: l'ami citit și eu. Ce mai rămâne?

A mai făcut o descoperire d. Stere: Trebuie să mergem contra rușilor pentru că, acum când bulgarii s'au purtat rău cu dânsii, rușii

vor anexa și Bulgaria. (ilaritate). Ei, dar dacă bulgarii se purtau bine? Trebuie să mergem în sensul celălalt? (ilaritate).

• Ce ziceți de conștiința unui neam a căruia directivă, într'un mare cataclism, atârnă de chipul cum se poartă Ferdinand de Coburg al Bulgariei — iar nu Bulgaria, căci biata Bulgaria nu știe nimic de ceea ce a făcut el în numele ei. (Aplause inde lung prelungite).

D. Mihail Pherekyde, președintele Adunării: Consult Adunarea dacă încuviințează prelungirea ședinței. (Aprobări).

Ședința e prelungită.

Viitorul

D. Take Ionescu: D-lor deputați, mi se spune, însă: dar viitorul? Ce o să facă Rusia în viitor?

Ei, d-lor, greu lucru este să te ocupi și de chestiunea viitorului îndepărtat. N'am capacitate suficientă pentru aceasta. Dacă ar putea scoala cineva din mormânt pe cel mai mare om care a călcat vreodată pe pământ, pe Napoleon, și i-ar arăta situația politica de astăzi, el n'ar prîncepe nimic. Așa de puțin e posibil să se prevadă.

Dacă s'ar aduce Richelieu, ar zice că e într-o casă de nebuni în Europa de astăzi; lumea de acum ar raporta o la ceea ce să fie el, și printr-o trebă: dar unde e Suedia, unde e Polonia, ce zice Marele Elector, ce zice Regele Spaniei? Niciodată nu i-ar trece să spună: ce zice Japonia, ce zic Statele-Unite, ce zice Italia, ce zice Rusia? Viitorul, d-lor, se va ocupa de problemele viitorului, și dacă se va întâmpla ca, după încercarea care va fi sfidată, a Germaniei,

de a stabili împărăția universală, Rusia să facă și ea aceeași încercare, se va încheia o nouă coaliție în contra ei, și tot dela această tribună se va vorbi pentru intrarea în noua coaliție; căci, d-lor, nimeni nu se leagă pentru eternitate; toate ceasurile au soluționile lor; tot ce se cere e să fii sincer, cinstiți, de bună credință, când te aliezi. Dar sute de ani să le prevezi de azi și să le reguleze d. Stere printr'un discurs patetic, aceasta dați-mi voie să găsesc că nu e serios!

Acum, d-lor deputați, să trec la executarea politicei aceea. Cum să se execute politica aceea?

Intâiul că politica aceea presupune — știi ce? Siguranța înfrângerii Quadrupletului Înțelegerii, dar nu a înfrângerii, cum o cere acum Germania pentru o pace statu quo, ci a unei înfrângerii așa încât din imperiul rus să se taie nu numai Polonia, care în orice caz va ieși mai liberă din acest răsboi — nedreptățile făcute în contra ei se vor răsbuna oricum să ar întâmplă să se isprăvească răsboiul — dar să se taie din trupul ei nu numai Basarabia, pentru noi, — într'o vreme eram gădilați și cu Odesa.

D. N. Iorga: Kievul.

D. Take Ionescu: Kievul nu Kievul era scop militar, Odesa era scop de anexiune; atunci am descoperit într'un articol din *Vieata Românească* că Odesa ar putea fi la rigoare și oraș românesc, fiindcă sunt acolo 50 de mii de români, restul sunt oyrei, și, prin urmare, putem să-l facem oraș românesc. (Râsete). Era o descoperire care a turburat cunoștințele mele geografice, și cum nu puteam să lupt cu *Vieata Românească*, a trebuit să mă supun la noua ei învățătură!

Dar nu, numai astăzi. Pentru că să putem

păstră noi Basarabia, după ce ar fi luată prin răsboiu în contra Rusiei, mai trebuie încă ceva, trebuie creiată și **Ukraina**. **Ukraina**, d-lor, vă mărturisesc, nu știu ce e.

D. N. Iorga: Nici nu există.

D. Take Ionescu: Ce este Polonia, știu, știința o spune, istoria o spune, literatura o spune, oamenii mari pe cari i-a produs o spune. Dacă nu ar fi decât Chopin și tot am ști toți ce este Polonia.

Ce este Polonia? O spune eroismul tenace, lupta aceasta de 100 și atâția de unu în contra celei mai crude soarte, a împărțirii în trei fără un colț de loc cu viață independentă!

Ce este Polonia? O spune inimă oricărui om, care știe să aprecieze ideia morală în omenire. (Aplause prelungite). Dar **Ukraina**?

D. A. C. Cuza: **Ukraina** este patria d-lui Stere. (ilaritate).

D. Take Ionescu: Prima oară când am făcut cunoștință cu **Ukraina** eram în liceu.

Am dat atunci peste o broșură, fără nume, de autor, tipărită în Paris, la Imprimeria Națională, la 1861, asupra Ukrainei; pe atunci se numia „Petite Russie”. Mica Rusie. Ce era, d-lor? Napoleon al III-lea, marele visător, care a stat pe tronul Franței, visă și el transformări mari; cine știe ce refugiat și vorbise și de posibilitatea unei Ukraine. N-am mai auzit de dânsa până la răsboiul acesta; în răsboiul acesta a ieșit **Ukraina**, a ieșit chiar un român care s'a transformat în ukrainian, ce este drept când nu mai avea parale, când se ruinase; de atunci văd și reviste ukrainiene.

D-lor, o fi n'o fi, nu știu, ceeace știu este că mersul răsboiului nu e aşa de natură încât să facă pe cineva să credă că se va putea în-

deplin în programul consilierului de Stat Riedel, care mi-l explica mie la 1912, când îmi cerea să intrăm în Zollverein cu Austria, drept plata concursului, pe care ni l-ar dă la un eventual atac din partea Rusiei, și când îmi spunea că Rusia va fi scoasă și dela accesul la Marea Baltică și dela accesul la Marea Neagră, că vă fi gonită până la Caucaz! Dar, d-lor, dacă ar fi aşa, tot ar fi o copilărie. Uitați-vă pe harta, nu sunt fruntarii. Și, ori Moscovia ar cuceri din nou Ucraina, ca să ajungă la Mare, ori Ucraina ar cuceri Moscovia, iar noi tot în față unei mari puteri ne-am găsi, cu toată straja la care ne osândește d. Stere!

Și, d-lor, fiindcă vorbeam de suferințe, d. Stere a vorbit de Polonia rusească; dar celei din Posen îi merge mai bine? Dar legile prin care un polonez cetățean al Statului Prusian n'are dreptul să cumpere pământ? Dar legile prin care se cumpără cu deasila pământul polonilor ca să se aducă în locul lor coloni? Dar vorba lui Bülow, că am treubit să fac aceasta fiindcă polonezii se înmulțesc ca epurii de casă, pe când ai mei nu se înmulțesc decât ca epurii de pădure?

Ei, d-lor, aceasta nu este nimic?

Acestea sunt mai dureroase când vin dela un popor cu cultură, decât când vin dela un gârbaci rusesc, care lovește și pe ruși și pe poloni, — fiindcă aşa este starea internă a imperiului rus.

Se va îndreptă cu vremea, de sigur. Nu trebuie să fii un mare filosof ca să-ți dai seama că este un semn al vremurilor că autocrația orientală să stea aliată cu cele trei democrații din occident, și că în această alianță din acest răsboi cu cealaltă reacțiune ieșe cea mai mare

DONATIA
... BAPESOU

speranță pentru triumful ideilor celor noui și în marea împărăte a Tarului. (Aplause pe băncile minorității).

Prețul unei politici împotriva Rusiei!

Și, acum, d-lor, haide fie să ne îndeplinim misiunea cea nouă de strajă în contra Rusiei, pentru a o împiedică să ajungă la Mare, la acea mare la care Bismark — înr il voiu cită — avea convingerea că are dreptul să ajungă. Iată ce spune Bismark în memoriile lui: „Dacă aș fi ministru austriac, nu aș împiedică pe ruși să ajungă la Constantinopol, dar nu aș căuta să mă înțeleg cu ei decât atunci când mișcarea lor ofensivă ar fi executată.“

O să vedeți și în Memoriile lui Crispi, care are lungi conversații cu Bismark, că Bismark îi spune: Să lăsăm pe ruși să meargă la Strâmtori, căci dacă nu, îi vom vedeă în Galicia și în Carpați. Și Crispi îi zicea: Dar nu te temi pentru independența Statelor celor mici în orientul Europei? Bismark răspunde: Nu, rușii ajunși la Strâmtori sub o formă sau alta sunt mai puțin periculoși pentru Statele mici, căruia nu le mai să au în drum, decât astăzi, când ele constituiesc o barieră în mersul lor către marele deschis.

Dar, d-lor, prețul? Cu ce vom plăti noi această politică? Căci nu este o politică de cățiva ani, este o politică de permanență. Rusia va vrea întotdeauna să ajungă la mare și noi vom trebui întotdeauna să o împiedicăm să ajunge acolo. Prețul? Iată prețul. Cel dintâi preț: desființarea definitivă a românismului de peste Carpați. Ce n'au putut să facă dispoziții militare neumane, căci de geaba d. Carp-

se măngâie cu faptul că românii au murit ca eroi, căci dacă sistematic au fost trimiși în mai mare proporție decât alții ca să moară ca eroi, atunci s'a pustuit pământul pe care îl locuiau pentru ca să facă loc colonilor, scârbelor adunate din toată omenirea. (Bravo! Aplause prelungite pe băncile opoziției).

Dar nu vom pierde, d-lor, numai trupurile românilor de dincolo, ci vom pierde și sufletele lor. Oamenii aceia își vor zice: Dacă nici în această împrejurare, pe care nimeni nu o prevăzuse în împrejurarea că Statele cele mai puternice din lume sunt coalizate și interesate la nimicirea Austriei, dacă nici atunci frații noștri nu au îndrăznit pentru noi, când să mai vie ceasul în care ei să îndrăsnească?

Și, s-ar stinge în lacrămi amestecate cu bleste me și dispreț, ultima flacără a lor pentru Patria românească! (Bravo, aplauze îndelung prelungite pe băncile opoziției).

Înțeleg, d-lor deputați, înțeleg dacă urgia vremurilor să nu fi deschis nici odată nici o împrejurare în care noi să putem trece cu tricolorul peste Carpați, dar ca noi în fața împrejurării unice, ultime — alta cum s'ar mai putea să vină? — noi să slăbim nemîșcați? Am fi pierduți pentru totdeauna în fața fraților noștri și am merita soarta noastră. Nu ai dreptul să cei nimăni să se jefusească pentru lași; aceasta nu se poate! (Aplauze prelungite pe băncile opoziției).

Ei, fie, d-lor! Am sacrificat pe românii de dincolo ca să facem strajă în contra Rusiei!

Vasalitate maghiară

Pentru noi însă, pentru cei de aci, ce s'ar întâmplă? Credetă d-voastre că am rămâneat

măcar aşa cum suntem? Din răsboiul acesta, dacăiese învingătoare Germania, două popoare se ridică, Germanii și Maghiarii, și se ridică cu drept cuvânt, căci dacă nu se înalță în ordinea morală, se înalță în ordinea materială și este destulă ticăloșenie în omenire ca să se găsească cine să aduleze succesele de ordine materială. (Aplause prelungite pe băncile opoziției).

Vă închipuiți d-voastre, că Ungaria ar toleră ca aici să continue o viață independentă?

Nu, d-lor, Zollverein-ul, la început pentru ca să ajungem la federația Habsburgică!

Eu pricep, că în epoci de adâncă descurajare, atunci când românii se întrebau ce să facem ca să fim cu toții la un loc, să se fi găsit suflete nu destul de oțelile cari să viseze uniunea în sclavie sub Habsburgi.

Nu am visat-o nici odată. Am crezut totdeauna că e un vis urât. La Gross Oesterrich nu am contribuit niciodată. Și dacă aş fi contribuit ar fi fost numai ca să pavăm drumul pentru Grosser Rumanien. (Aplause prelungite).

Idealul nostru după 18 secole de viață, după veacuri de suferințe, să fie să trecem din vasalitatea turcească în vasalitatea ungurească! Ferească-ne Dumnezeu de domnia biurocrației austriace.

Priviți Bucovina și întrebați-vă unde am ajunge sub această domnie! (Aplause).

Dar, d-lor, și cu aceasta voiu încheiată pentru astăzi, politica care ni se propune are un alt cursur mai mare decât toate.

D-lor, știți povestea aceluia doctor care inventase mijlocul cum eaii lui să nu mai mănânce, le dedea în fiecare zi mai puțină mâncare. [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ] [ ]

D. A. C. Cuza: Acela era jidă.

D. Take Ionescu: Și când a reușit să nu le mai dea nici o hrană, au murit omii. (Hilaritate).

Politica d-voastră are cunostința că e imposibilă.

• Politica aceasta poate face cel mult să producă câteva discursuri, să creeze câteva zestre adevărate, să creeze multe zestre murdare, să spurce câteva conștiințe, dar ea nu se poate aduce la înndeplinire. (Aplause).

Afirm cu cea mai mare siguranță, nu e om politic, nu e partid, nu e Parlament, nu e nimic care să poată duce România pe cărarea pe care văd că să o ducă d. Carp și d. Stere. (Aplause prelungite).

• Ședința se ridică la orele 6 și 20. D. Take Ionescu își continuă discursul în ședința de a doua zi, Joi, 17 Decembrie 1915.

Șovăiri și fluctuațiuni

D. Take Ionescu: D-lor deputați, am arănt ieri, după puterile cari dispun, care era situația României în răsboiul general și care e singura politică pe care ea poate s'o urmeze conform cu instinctul naționii, și menită să ne ducă la satisfacerea idealului nostru național.

Cu toate acestea, este evident că la începutul răsboiului mondial au fost ezitări, au trecut câteva săptămâni până când s'a așezat cel puțin la cea mai mare parte dintre noi ideile definitive și hotărârea statornică.

Dacă instinctul naționii e aşa de puternic cum pretind eu, sunt dator să explic la ce se datorează ezitările, fluctuațiunile din primele zile cari au urmat izbucnirii răsboiului.

D-lor deputați, a fost întâi surprinderea. De multă vreme trăiește lumea în ideea că un răsboi general este posibil, dar înțoldeauna toți au nădăjduit că nu vor trăi să vadă o astfel de calamitate. Sperau oamenii în contra evidenței înainte de a primi ca o necesitate a vremurilor noastre un asemenea măcel, totă lumea își a-găță speranțele când în dispozițiunile trecătoare ale unui suveran, când în înțelepciunea altora, când în acțiunea partidelor externe, cări ar constituî o piedică. Lucrul acesta, d-lor, era prețutindeni, prin urmare nu putea să lipsească dela noi.

Evident că în ziua în care s'a comis atentatul dela Serajevo a fost o tremurare generilă. Toți cei cari știau cât fusese de enervată Austro-Ungaria în cursul anului 1912—1913, toți căță știau cum ea d'abia fusese înință în frâu de către împăratul Germaniei în acea vreme, când spusese vorba caracteristică: „faceți prea mult sgomot la Viena cu sabia mea“, toți cari fuseseeră în culisele politice și cari știau de câte ori pacea fusesc cât p'aci să tie turburată prin acțiunea nervoasă, aproape morbidă a cabinetului din Viena, au fost foarte îngrijați când s'a întâmplat crima din Serajevo. Toți s'au întrebat: ce capital vor cercă turburătorii păcei să tragă din acest eveniment?

D-lor, grija aceasta totuș nu era încă vessitoare de isbuinirea răsboiului chiar pentru oamenii cei mai cunoscători. Si fără a face o indiscreție pot spune azi că Regele defunct, în momentul în care eu am plecat în străinătate, era aşa de sigur de menținerea păcei, în cât îmi spunea: anul acesta vei avea vacanță liniștită, te vei bucură de cele trei luni. Si când eu îi ziceam: dar nu se știe încă ce-o să facă Austria; Regele

Carol mă asigură că pacă lumei măcar pentru patru, cinci ani eră asigurată.

Acelaș lucru, d-lor, eră și în străinătate. Îmi aduc aminte că în Miercurea care a precedat ultimatumul Austriei adresat Serbiei, ministrul de externe al Angliei îmi spunea că este îngrijat, dar nu și poate închipui să fie cineva așa de nebun în cât să stârnească răsboiul general, pe care îl numează bancrata civilizației, un cataclism despre care nu s'a născut om care să-i poată prevedea toate consecințele.

D-lor, este cât se poate de natural, că această surprindere a unor evenimente posibile, dar despre cari oamenii sperau că nu aveau să vină, a turburat câtva timp toate conștiințele; a turburat, mai ales, până în ziua declarării de răsboi, conștiințele noastre, ale celor cătorva români cari cunoșteam legăturile noastre internaționale.

Grija cea mai mare, care aproape desfășuse puterea de judecată și vîlga de viață în noi, eră ca nu cumva să aibă provocatorii răsboiului abilitatea ca să și pună masca pacifică până la sfîrșit și răsboiul să fie declarat de ceilalți, de provocați, și, atunci, să intrăm în slova tratatului! D-lor, nu este un mister pentru nimeni că dacă s-ar fi produs răsboiul aşa în cât tratatul să ne oblige, cinstea noastră seculară de sigur că ne ar fi făcut să mergem în contra intereselor noastre naționale. Am fi respectat îscălitura noastră, căci noi nu cunoaștem teoria zdrențelor de hârtie, cari se pot arunca la coș. (Aplause pe băncile opoziției).

A doua greutate, a doară turburare, era în-săși grozăvia cataclismului. De exemplu, la Viena, vă afirm, că în Joia din săptămâna patimilor — declarațiunea de răsboi a venit Sâm-

bătă — se socotea cu siguranță cum că Anglia nu va ieși din neutralitate; se socotea cu siguranță că Italia va merge cu Austria; se socotea cu siguranță pe Bulgaria, pe Turcia și Japonia; eră oarecare îndoială asupra Suediei și asupră noastră. Este o notă bună pe care o dau guvernului, că în Joia patimilor eră la Viena îndoială asupra lui; voi ajunge și la notele rele ale guvernului; încep cu cele bune, eră îndoială.

D-lor deputați, mai eră un lucru care nu putea să ne turbure. Noi știam toți de formidabila preparație militară a Germaniei? Noi toți știam starea de nepreparare a aliaților! Știăm noi toți că răsboiul eră opera unui trio, al cărui șef eră Tisza, al cărui executant eră Forgaș, și al treilea eră ambasadorul german Tsirsky! Mai știam că nota către Serbia se redactase într'adins, ca să nu poată să fie primită, și că nu eră frică mai mare la Viena, decât ca Serbia să primească nota și să se scape ocuzia de a se da o lecție Serbiei, dacă Rusia nu vă îndrăzni, cum credeau dânsii până la sfârșit, că nu va îndrăzni, de a pune omenirea în foc și de a asigură astfel egemonia, dacă Rusia va îndrăzni să nu primească umiliința fără răsboi.

Tratatul cu Puterile Centrale

D-lor, a fost însă un lucru, care ne-a dat un suspin de ușurare. Când răsboiul a pornit, aşa în cât nici litera tratatului, nici spiritul tratatului nu ne mai obligă, când omul avut norocul ca Italia, care avea un tratat întocmai ca al nostru, să facă să se accepte interpretarea ei, și anume că tratatul nu ne obligă, atunci, d-lor, a venit prima noastră ușuțire sufletească.

O greutate s'a ridicat după sufletele noastre, oricare ar fi fost soarta acestui cataclism, un lucru era sigur: eram scăpați de rușinea de a contribui cu sângele nostru la o victorie, care ar fi fost propria noastră pieșe. (Aplause).

In ajunul Consiliului de Coroană, într'o convorbire pe care am avut-o cu unul din oamenii politici cei mai însemnați din țara aceasta, și cu care, firește, examinam toate ipotezele, i-am făcut în acel moment o declarăție, care sunt sigur că la ceasul când va trebui să fie mărturisită, va fi; i-am zis: sunt dator să susțin acțiunea țării mele în orice imprejurări, e însă una la care nu m'ashi alia niciodată; e una care nu aş face-o niciodată în ceeace mă privește pe mine, oricare ar fi soarta răsboiului, oricare ar fi puterea Statelor centrale, oricare ar fi slăbiciunea aliaților, eu, în ceeace mă privește pe mine, nici odată nu m'ashi da cuvântul, niciodată nu m'ashi da sprijinul în mergerea noastră alături de Austro-Ungaria în răsboiul mondial aşa cum s'a produs în anul 1914.

Dar, d-lor, mai era cevă care apăsa atunci asupra noastră; dacă casus foederis prevăzut în tratatul de alianță nu se împlinise, aşa încât să se poată trage polița asupra noastră, să se tragă cu dreptate, vă închipuiți lesne că el tot apăsa asupra Statului nostru. Nu puteai să fi fost 31 de ani aliațul unei Puteri și a doua zi să scoți sabia contra ei. Sunt și imposibilități morale. A! Statele mari își pot plăti toate luxurile, își pot plăti și luxul imoralității, dar națiunile mici cari s-au născut prin propria lor muncă, cari au nevoie să trăiască prin respectul cinstei lor, nu le pot face pe toate. Apăsa asupra noastră cu tantă greutatea lui și tra-

tatul, pe care îl voi examină în urmă, care nu a murit politicește decât în ziua Consiliului de Coroană, și nu a murit juridicește decât în ziua în care Italia a declarat răsboi Austriei. Politicește tratatul e mort din ziua Consiliului de Coroană, căci atunci s'a lămurit că o alianță defensivă pentru apărarea păcei europene nu poate să o transforme unul din aliați, oricât de mare ar fi, într-o alianță ofensivă pentru turburarea păcei și satisfacerea dorințelor de cucerire. Iar pentru un cauzist de drept internațional, intrarea Italiei în răsboi ridică și posibilitatea unei sofisticări asupra alianței noastre. Aliat cu trei, ce fac când doi din ei s'au luat la ceartă? Nu mai poți zice că sunt mai mult aliatul unuia decât al altuiă. Măcar atât, că am scăpat de orice legătură și am intrat în libertatea deplină a acțiunii noastre. (Aplause).

Și acum, d-lor deputați, cred că ar fi drept, după ce am constatat că alianța noastră de 31 de ani a murit politicește, a murit juridicește, după ce am constatat, și o simțim cu foții, că a apăsat greu asupra noastră în aceste 17 luni, să nu lăsăm să treacă la veșnica odihnă acest mort al politicei noastre fără a-i lămuri originii, fără a-i arăta necesitatea în ceasul în care s'a încheiat, fără a-i spune ce folos am putut trage dintr'însul, și cari sunt pagubele pe cari le-am suferit din pricina lui.

Origina tratatului

D-lor deputați, politică externă România nu poate face, în sensul european, înainte de întemeierea independenței și a întăririi noastre interne. A vrut odată — și găsesc dovada într'un discurs al lui Stolojan dela 1883, asupra căruia voi reveni în curând, — a vrut odată zice dânsul, România să facă politică externă tot în sensul în care vorbeam ieri, tot ca să treacă peste Carpați.

Și s'a pierdut atunci momentul.

Iată, d-lor, ca spunea la 1883 Stolojean, despre epoca răsboiului Italiei: „Politica lui Napoleon III în privința noastră avea două ținte: una pe care o spunea să ridice o barieră în contra Rusiei, și alta pe care o tăinuia încă, să creeze în flancul Austriei un Stat care să-i fie de ajutor în lupta ce pregătea în contra Statelor Habsburgice. Să intru în detaliul propunerilor ce vi s'au făcut, să vă narez greșelile ce am comis, în discuțiile ce ne-au instrăinat increderea marelui împărat, nu este de trebuință, e destul să vă spun că noi nu am intrat în acele vederi. Rămâne că aceia cari atunci aveau influență și erau ascultați să se justifice înaintea istoriei pentru ce nu s'au folosit de acele momente.“. După această împrejurare politică externă, în adevărul sens și cuvântului, noi nu am mai făcut, d-lor, până la răbobi. După răsboi ne-am găsit, în sfârșit, constitui într'un Stat independent, ridicăți și la demnitatea regală, având de aci înainte responsabilită virtuțea noastră militară, și, ceva mai

important, am căptătat pe câmpurile de răsboi încrederea în propriile noastre forțe, care e poate arma cea mai puternică a unei națiuni în îndeplinirea misiunii ei. Și atunci, d-lor, firește, în opinia publică a început să se răscoalească din nou vechea ideie seculară, nici odată trezită, a trecerii peste Carpați.

Mihai Viteazu, eroul legendar, fiindcă a trecut peste Carpați, a început să se creiază că va fi reînviat din gloria dela Plevna, din luptele de pe Dunăre. De aceea, d-lor, mișcare aci, o mișcare care nu urzează nici un complot, nici duceă la vreo iridență supărătoare, dar o mișcare de trezire sufletească, de încredere în propriile noastre puteri, de speranțe mai vii pentru viitorul nostru. Atunci, d-lor, Austria a ales momentul ca să ne puie la ordine. Afi auzit mărturisirea însuși a d-lui Carp, că la 1881 Austria a voit să ne puie sub protectoratul ei. Adevărul este acesta: Austria care se opusese la unirea Principatelor, cum de altminteri la 1866 (se opusese și Rusia, voi să ne îngrenunchie. (Intreruperi). Cunoașteți circulara ministerului de externe rus dela 1866 prin care se cerea ca din nou să voteze separat Adunările Moldovei și Valahiei asupra unirei, fiindcă ea fusese personală pentru Cuza. Sunt hotărît, d-lor, să spui adevărul întreg, fără nici o considerație pentru politica de astăzi, pentru că cred că adevărata alianță între popoare nu se poate bazi pe includerea ochilor, ci, din contră, pe lumina vie, pe satisfacerea intereselor comune de astăzi, cu speranța în concordanță și a intereselor de mâine. (Aplause).

Chestia Dunărei

Ei, d-lor, cu ce voiați, Austria să ne strângă de gât? A iscodit chestiunea Dunărei, și și-a ales un moment cu desăvârșire prielnic. Nu eră nimeni în Europa care ar fi putut să o impiedice. Rusia? Rusia și-a dat consimțământul fiindcă avea și ea o chestie la Dunărea de jos, și apoi Rusia la 1881 nu eră în măsură să aibă cu noi relaționi foarte calde. O să ziceți că dânsa fusese de vină. Cele mai mari necazuri nu le ai în contra aceluia care îi a făcut răul, ci în contra aceluia căruia tu îi ai făcut răul, cum dragostea cea mai mare nu este pentru cei cari îi au făcut bine, ci pentru cei cărora le-ai făcut tu bine. Sunt adevăruri sufletești cari nu se pot tăgădui. (Aplause).

Germania? Germania se aliase de curând dela 1879, cu Austria, Italia? Italia, d-lor, peste un an eră să intre în Tripla Alianță, la 1882. Franța? Franța în acel moment ca factor internațional eră foarte scăzută, fiindcă prea de curând ieșise din tragedia ei dela 1870. Și în Franța, Gambetta se hrănește cu iluziunea unei alianțe cu Austria în vederea revanșei, bâzându-se pe spusele a celor catorva Schwertzelbi dela Burgul din Viena, cari șopteau discret la urechile diplomaților naivi, la urechile celor cari nu vedeaau imposibilitatea ca revanșa Franței să se bizuie pe cadavrul Austriac. Anglia? Anglia eră foarte intimă cu Germania. Așa, d-lor, Austria a început chestiunea Dunărei. Eram tocmai atunci venit din străinătate, și îmi aduc aminte ce agitație producea

în țară chestiunea Dunării. Toată lumea înțelegea că nu era atâtă vorba de Dunăre; era vorba de ceva mai grav, era vorba de pierderea neașternării noastre.

D. Carp vă spunea că în chestiunea Dunărei ne-a apărat Germania singură. Să-mi dați voie să-i spun că se înșeală. Iată faptele: Când s'a strâns conferința dela Londra, prima chestiune care s'a ridicat a fost: România are să fie primită? și atunci citeșc: „Anglia, și până la un oarecare punct și Italia, au fost de părere ca România să fie admisă în conferința dela Londra”. Ambasadorul Germaniei însă s'a opus, pentru că dându-i dreptul la vot, zise Excelența Sa, i s-ar creia o opoziție care n'ar fi de dorit.. accea de a putea zice veto după dorința sa”..

Citez din d. Nenițescu:

A! D-lor, după ce s'a votat fără noi tratatul, cind a cerut plenipotențiarul Austriei, contele Karoly, ca stipulațiunile conferinței din Londra să fie declarate execuțorii, atunci de abia contele Münster, reprezentantul Germaniei, s'a opus, declarând că nici o măsură de corecție nu se poate luă pentru executarea decizunii conferinței dela Londra.

D. Zamfir Filotti: Intervenise protestarea neastră din partea lui Sturdza, prin care declară că nu acceptă conferința dela Londra.

D. Take Ionescu: Firește, dar era două mijloace ca să triumfe părerea noastră. Unul era să fim primiți în conferință, unde votul nostru ar fi impiedicat; altul era că după ce s'a votat tratatul fără noi să nu ni se impună. România a fost abandonată de Germania, în primul act, când am avut pe Anglia și pe Italia cu noi; Germania ne-a ajutat în actul al doilea.

Dar prețul? Prețul, d-lor, a fost tratatul nostru de alianță cu Austria. În ndevăr, d-lor, după ce s'a votat la Londra tratatul asupră Dunărei, care îi dădează Austriei, cum ziceă foarte bine d. Carp, protectoratul asupră României.

D. P. P. Carp: Am zis asupră Dunărei

D. Take Ionescu: Ai zis asupră României, retragi ce ai spus? Bine; dar de sigur, că consecințele politice erau să se restrângă și asupră României.

D. P. P. Carp: Evident.

Situație intolerabilă

D. Take Ionescu: După aceasă, d-lor, cum România se tot opuneă, la venit Austriei, ca din cer, un nou eveniment. La 5 iunie 1883, la inaugurarea statuiei lui Ștefan cel-Mare la Iași, un deputat d. Petre Grădișteanu, nu-mi aduc bine amintă dacă era senator sau deputat, la banchet a vorbit de cele două mărgăritare care lipseau din coroana lui Ștefan cel-Mare.

D-lor, pietrele erau una pește Prut; piatra cea mare Basarabia și piatra cea mică, dincolo, Bucovina.

Din Rusia nu s'a făcut nici o protestare, nu și închipuiă Rusia că într'un pahar de șampanie se va topi forța militară a Rusiei ca să nu mai poată să-și apere frontieră.

De dincolo, însă unde ni se căută cărtă cu lumânarea — să-mi iertați vulgaritatea expresiuniei — unde se voiă cu orice preț, ce s'a voit și cu Serbia, să se stârpească arogență românească, câștigată prin victoriile din câmpiiile

Bulgariei, pe care o consideră ca pericolosă pentru Ungaria, de acolo a venit strănici protestari. Scuzele noastre, explicațiunile cari au urmat, n'a servit la nimic, situația devenise intolerabilă.

Cuvântul „intolerabil“ îl am dela unul din autorii alianței de atunci, dela unul care își dă bine seama de ceeace făcuse. El mi-a spus că a fost scăparea dintr-o situație intolerabilă. Repet „intolerabilă“.

Și atunci, d-lor, a plecat Ion Brătianu în concediu de 40 de zile, la 12 Iulie; Regele Carol a plecat la 4 August. S'a întâlnit la 6 August cu Ion Brătianu la Breslau; La 10 August s'a întors Brătianu în țară. Regele de la Berlin a trecut la Viena, a descins la Burg și s'a întors la Predeal la 16 August. Iar la 23 August Brătianu pleacă din nou pentru 15 zile la Gastein. Atunci s'a încheiat alianța.

Vreți să știți motivul acestor călătorii? Iată ce spune Ion Brătianu în discursul lui dela 29 Octombrie 1883: „Ați văzut, că o singură vorbă care s'a tradus rău: *sub cuvânt*, care s'a tradus în franțuzește cu cuvântul *sous prétexte*; câte greutăți ne-a adus; ați văzut că în fața statuiei lui Ștefan cel-Mare, care a fost cel mai vechi amic al Austriei“.

Amic al Austriei? Ii treubia lui Brătianu ceva ca să iasă din incurcătură și a introduc un mic anacronism istoric. D. Iorga ne va controlă:

„S'au șis câteva cuvinte la un banchet, și fiindcă acel banchet era quasi oficial, cuvintele acelea cari s'au spus într'un moment de entuziasm patriotic, câte dificultăți ne-au atras“.

Din această citație se vede lămurit cum Aus-

tria ne înghesuise și cum nu găsim altă deslegare decât alianța.

Și mai la vale: „Atunci prințul Bismark mi-a zis: apoi d-voastră sunteți de vină, fiindcă nici d-voastre miniștri, nici Regele d-voastre nu mai călătoriți în Europa și vorbesc în contul d-voastre numai cei cari voiesc să vă denigreze.“

Eram bănuți, eram acuzați că vrem să provocăm Austria.

„Nu au trecut după aceasta decât 4 sau 5 zile, și Regele nostru a primit invitațiune ca să meargă la Berlin, pentru botezul nepotului împăratului Germaniei. Eu am comunicat atunci colegului meu dela externe că sunt din toate puțurile mele ca Regele să meargă la acea invitațiune, pentru că să se vadă că nici Regele, nici Tara, nici noi miniștri nu ne-am pierdut până și instincul de conservațiune, pentru că noi să voim răsboiul.“

D-lor, acuzațiunea adusă Serbiei la 1914, că proiectează răsboi împotriva Austriei, tocmai învinuirea în contra noastră la 1883, că proiectăm răsboi în contra Austriei. Și mai la vale:

„Dar d-voastre mă întrebați ce am căutat și eu acolo? M'am dus, d-lor, înaintea Regelui la Breslau.. A voit să mă vadă principalele Bismark cu contele Kálmoky, au voit să vadă dacă este vre-o rezervă din partea cuiva sau nu.“

Urmează apoi o serie de explicațiuni cari se termină prin cuvintele: „Eu am luat de maximă cuvintele repetate în două rânduri de principalele Bismark, și zic: Noi suntem pentru pace și ori cine va provoca răsboiul sau va face invaziune vom fi inamicii lui.“

Cuvinte profetice. Atunci ele serveau ca să justifice alianța cu Austria. Azi ele se aplică

întocmai: Suntem și azi inimicii celor care au provocat răsboiul! (Aplause).

V' am arătat origina alianței dela 1883, care a tăinut 31 de ani, care ne-a făcut și bine, și o să-l arăt, care ne-a făcut și rău, și iarăși o să-l arăt.

Incheierea acelei alianțe nu a pornit altă delă frica noastră de Rusia, cât din faptul că vecina noastră cealaltă ne făcea viața intolerabilă, și nu am găsit alt mijloc ca să ieșim din acea viață intolerabilă decât alianța.

În schimb, firește, s'a renunțat și la protocolul relativ la Dunăre, fiindcă nu ai nevoie să ţii de gât pe un aliat, e de prisos; aceasta se rezervă pentru neutră sau pentru vrăjmași.

Ziceam, d-lor, că alianța noastră a fost o alianță forțată. De aceea acum câțiva ani, când mă întrebau la Paris doi foști miniștri de externe — unul era în exercițiu — cum se face că d-voastre nu puteți să deveniți o țară mare decât pe socoteala Ungariei, și d-voastră sunteți aliați cu Ungaria?

Eu am răspuns: D-lă pricepi alianța Italiei cu Austria?

Mi-a spus, cum nu, este alianța fricei.

(De ce vrei ca numai Italiei să-i fie frică?)

Și atunci mi-am zis: Ai dreptate, un singur lucru însă nădăduim, că în ceasul când s-ar ivi nevoie să alegeți, să fie astfel de împrejurări încât să alegeți în libertate, și să fiți și destul de tari ca să vă puteți aduce la îndeplinire alegerea d-voastră. (Aplause prelungite).

Foloasele alianței

Dar acum, d-lor depuți, alianța această nu ne-a fost folosită? Cum, nu? Ne-a dat bani. E adevărat. D. Carp zicea: veți cine ne-a dat bani pentru întreprinderile noastre? Germania. Franța nu ne-a dat decât cu greutate.

D-le, Carp, eu dacă aș fi azi la guvern și dacă aș cere bani din Austria, așa e că aș fi un nebun? Era posibil ca noi să fim într-o alianță care putea să ne pună la un moment dat într-un alt câmp de răsboi decât acela al Franței, și să ne aşteptăm ca Franța să ne dea bani? Eu găsesc că acele câteva sute de milioane de rentă română, ce se găsesc în Franța, sunt o minune, fiindcă natural ar fi fost ca toate împrumuturile noastre să rămână la aceia care aveau să tragă profit din dezvoltarea noastră economică și militară.

Ne-a dat, d-lor, alianța liniște. Mare lucru! Am trăit un număr de ani în liniște, am putut să ne dezvoltăm. Acest lucru trebuie să-l recunoaștem pentru meritul celor care au încheiat-o de nevoie, dar au încheiat-o.

Ne-a mai dat, d-lor, încă un lucru — cum îmi zicea amicul Filipescu zilele trecute. Persecuțiunile în contra Românilor de dincolo tot s-au mai îndulcit din când în când prin prezența noastră în alianță. Orice s-ar zice, mai puțin poți să strângi de gât populaționea românească, când România îi-e aliată, decât când ar fi într-un gup ostil.

Și ne-a mai dat încă ceva, care a fost jucărie sufletească, jucăria inimilor noastre în vremile

din urmă; unele proiecte de concesiuni cari se făceau la Budapesta pentru Români din Ungaria, proiecte, d-lor, cari erau un adevărat termometru: de câte ori eră teamă de răsboi general, creșteau concesiunile; cum scădeă teama de răsboiu general, se retrăgeau concesiunile deja convenite. Aceste concesiuni, d-lor, nici un om serios nu le poate lăua nici odată ca o soluție a problemei. Nu există concesiune în asemenea chestiune în care viața unuia exclude viața celuilalt; sunt un modus vivendi trecător, sunt acele stări sufletești inferioare la cari trebuie să te resemnezi, dacă nu poți să ai pe celelalte, cari sunt viața superioară a unității naționale. (Aplause prelungite).

Iluzii

La început, d-lor, alianța noastră ne dăduse și iluziuni. Firește, eră greu unui popor care trăise toată viața lui în speranța de a trece Carpații, să-i spui că s'a închis pentru totdeauna visul lui; trebuia să-i deschizi altă fereastră. Nu vă dați idee cât sună de curios astăzi — o să îl citesc — discursul program al lui Stolojan când cu interpelarea din Octombrie 1883, interpelare pusă la cale ca să se dea ocazie lui Ion Brătianu să facă declarațiunea pe care am citit-o.

In discursul lui Stolojan, calificat de Brătianu drept „învățat, patriotic și dibaciu“, ni se oferează nu mai puțin decât toată Peninsula Balcanică și Constantinopolul. In aceeași interpelare însă se comitea și o greșală de neierat, căci pentru

prima oară noi apăream ca partizani ai Statelor poliglote, declarăm drept ideal îngust Statul dintr'un singur neam și cu o singură limbă.

Voi cită, d-lor, câteva bucăți din această interpelare. E bine astăzi, când facem bilanțul definitiv al trecutului, al unui trecut care să sfârșit și pe care nimenei nu-l va putea face să renască, să se știe, și ce am câștigat și ce am păgubit, și cu ce iluzie am fost hrăniți la un moment dat

, „D-lor, spunea Stolojean, cultura în mare parte ne-a venit din Transilvania și idealul nostru național se resimte din această imprejurare. E cam unilateral. După mine și acesta este și scopul pentru care am făcut aceste digresiuni, e de trebuință să mai largim conceptul nostru național, să mai înălțăm idealul nostru“.

După această afirmare, Stolojean se ocupă de Peninsula Balcanică și zicea :

, „Existența imperiului otoman astăzi e sfârșită, numai prin minune își mai prelungește „vieata condamnată: toți și văd sfârșitul; ceeace „preocupă pe fiecare este cine va înlocui pe „Turci. De aceea fiecare vine și oferă serviciile „sale pentru ca să nu lase orientul fără stăpâni.“

Apoi arată că ungurii se arată moștenitori ai Turciei. Oratorul examinează pretențunea ungurilor și găsiă că a noastră ar fi mai leigimă. Citez :

, „Eu, d-lor, v'am declarat că nu v'am cerut „să examinez dacă sunt posibile asemenea aspirații din partea poporului unguresc; mă voi „mărgini numai să vă întreb: apoi noi români „cari singuri suntem mai numerosi decât toate „celelealte naționalități din Orient, ce, nu trebuie

„să ne gândim noi la rolul ce ţi suntem chemați
 „să îndeplinim în Orient când avem numărul
 „pentru noi? Orientalul e presărat de coloniile
 „noastre. Sârbii și Bulgarii se urăsc. De la Vidin,
 „în jos în Bulgaria, în Serbia occidentală, e o
 „populație deasă, neameștecată de români,
 „cari despart pe Sârbi de Bulgari. Prin Macedonia,
 „Tesația, Epirul, numai români, în desele
 „și compacate colonii, despart pe bulgari de greci,
 „pe arnăuți de greci, cu limba română voiajezi
 „în toată peninsula, tradițiunile, suvenirile istorice
 „sunt pentru noi; am făcut un Stat politic,
 „ca Bulgarii, sârbii recunosc cu plăcere că numai
 „cu români nu au avut în toată istoria lor nici
 „un resbel; arnăuții în rivalitate cu grecii trăiesc
 „în înțelegere cu români.”

Și ca să fie lucrul și mai înțeles, adăugă:

„Nu cerem nimănui să-și renege naționalitatea
 căci pe drapelul nostru e scris: guvern popular;
 la noi, ca și la popoarele din Orient, nu există
 aristocrație; tot pe drapelul nostru e scris nu
 numai toleranță religioasă, dar și toleranță na-
 tională. Idealul nostru, o declarăm sus și tare
 e Elveția, Belgia, unde Statul politic protejează
 deopotrivă toate naționalitățile; în fine, am do-
 vedit că știm să guvernăm neamuri străine sau
 mulțumirea lor.” (Aplause).

Acest nou ideal, care se zice că largeste
 aspirațiunile noastre, era în realitate condam-
 narea bazei existenței noastre. Existența noastră
 nu este bazată nici pe o dinastie care a strâns
 în jurul ei diferite provincii, nici pe o necesitate
 geografică; existența noastră nu are alt temei
 decât suveranitatea națională, ieșită din unita-
 tatea națională, din omogenitatea noastră etni-

că, din unitatea noastră sufletească. (Aplause prelungite).

M'am dus, d-lor, la acest trecut, ca să vă arăt că chiar alunci, când din nevoie, ca să scăpăm de ultimatumul à la Serbia, intram în alianță, tot ni se deschideà fereastra cu alte aspiraþuni, iar astăzi, în ziua când Bulgaria s'a pus la cărul ungurilor, când Pesta și Sofia sunt una, ni se cere să facem aceeaþ politică; însă încihi și Carpaþii, încisă și Dunărea, adică nici măcar sărâmile acestea de iluziuni ale Statului poliglot, care aveam noi să-l guvernăm cu dreptate pentru toale naþionalităþile, ca un ideal belgian sau ca un ideal svíteran. (Aplause).

Două „irredente“

Dar măcar, d-lor, s'au  inut de cuvânt? Căi va ani după încheierea alianþei, cîtiva ani numai Bulgaria a voit să facă cu noi uniunea personală. Când se vor cerceta archivele, se va vedea că la această uniune personală s'a opus și Austria; absolut sigur s'a opus și Austria.

A fost mai târziu un moment în care Serbia a voit să facă uniune personală cu noi. Nu este timpul astăzi să spui tot ce  tiu în această privinþă, fiindcă am fost una din verigile prin cari s'a cercat să se lege acest lucru. Am refuzat noi și nu puteam să nu refuzăm, căci era imposibil. Știam bine că în alianþa noastră nu s'ar fi tolerat uniunea personală a două iredenþe: a iredenþei sârbești cu iredenþa românească.

Toate iluziile, toate au fost spulberate. În-

anii 1912 și 1913, în încercările noastre aşa de dureroase, un lucru este sigur, că, în afară de ajutorul oficial din buze, am simțit întotdeauna piedica, căci la Viena se zicea, și cu dreptate pentru ei: România și Serbia prea tari sunt pericole pentru noi. Bulgaria singură nu are iredență în Austro-Ungaria. O Bulgarie tare e în interesul nostru. Politica mea, d-lor, mica mea influență în politica balcanică a României, din 1912 și 1913, după care am tras destule, famosul filo-bulgarism care mi s'a atribuit, pornea dintr'o singură preocupare: nu voiam' nici un fel de act politic, nici un fel de combinațiune politică, care să ne puiă în ostilitate cu toți creștinii din sudul Dunării—căci atunci erau toți legați—și care fatal să ne ducă la sprijinul Ungurilor, la alianța pe hârtie pe care o aveam' cu dânsii.

Întreaga mea preocupare, firul meu conductor era atunci să nu facem nimic care ne-ar duce la frâția de arme cu Austro-Ungaria.

Am preferat, d-lor, să înghițim multe, să suferim greu decât să ne expunem la nenorocirea ca noi să provocăm răsboiul general, un răsboi general în care noi am fi fost de partea Austriei în contra popoarelor de dincolo de Dunăre, a Sârbilor, a Bulgarilor și a Grecilor, și în contra Intreitei Înțelegeri.

Dacă am trecut Dunărea mai târziu, nu știu dacă toată lumea a știut pentru ce a trecut-o, eu știu că n'am trecut-o decât atunci când am înțeles că trecerea Dunărei nu provoacă răsboiu! general, și că trecerea Dunărei de către noi dacă face sânge rău la unii din aliații noștri convine celuilalt grup de puteri, de care spuneam într'o zi, într'o zi cât de departată să ne alăturăm pentru a realiză unitatea noastră

națională. (Aplause prelungite din partea minorității).

Sunt, d-lor, unele lucruri pe care nici o combinație diplomatică nu le poate schimba. Daneff trăește. În conversația pe care am avut-o cu el, în ziua în care se deschideă parlamentul din 1912, i-am spus: Suntem datori să avem relații bune între noi și voastră aveți nevoie de noi fiindcă vă despărțim de marile împărații, și noi avem nevoie de d-voastră, pentru că nu vrem să fim într'o foarfecă, cum nehorocirea ne-a adus astăzi, nu vrem să fim într'o foarfecă, căci dacă avem ostilitatea permanentă a voastră, dincolo de Carpați nu putem să avem decât tot o ostilitate permanentă, de oarece chiar dacă noi am avea lașitatea să părăsim idealul nostru, ungurii nu vor crede nici odată în sinceritatea acestei lașități și tot vom avea ostilitatea lor, orice am spune, orice am face noi. (Aplause prelungite din partea minorității).

Și instictul națiunii a fost așa de puternic, încât atunci când noi, guvernul, mobilizam ca să trecem în Bulgaria, poporul interpreta mobilizarea noastră prin placardele purtate pe stradă pe care era scris: „Jos Austria“.

Când trimeteam soldații peste Dunăre, soldații în cazărmă credeau că trec Dunărea ca să ajungă în Transilvania. Drumul Transilvaniei prin Bulgaria. Experiența de astăzi dovedește că instictul lor era mai înțelept decât judecata noastră. (Aplause prelungite pe bâncile minorității).

Nevoia de a ieși din cleștele în care ne-a pus soarta, nu mai poate să fie satisfăcută prin combinații diplomatice, ci numai pe o așa sporire a forțelor noastre, o așa întărire a energiilor

noastre, în cât să putem lupta și în dreapta și
în stânga, apărând drepturile noastre seculare,
(Aplauze prelungite pe băncile opoziției).

Alianța a durat prea mult

D-lor depulați, am avut însă și alte pagube din alianța din 1883. Se face — și cu drept cuvânt — mari acuzații nu numai guvernului actual, dar tuturor guvernelor, că împrejurarea actuală nu ne-a găsit destul ed pregătișii. Nu susținește, cum ziceă d. Stere, nu, d-lor, căci susținește vom fi totdeauna pregătiți pentru Acțiunea Națională; în 24 de ore după ce s'ar ști că s'a hotărât acțiunea, ați vedeă cum ar dispare, ca în gaură de șarpe, toți acei cari azi spun că sunt în contra ei. (Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile opoziției; strigări de bravo).

Dar pregătirea materială! Da, d-lor, pregătirea materială lăsată de dorit! Pregătirea noastră materială a fost jertfăță alianței care dură de 31 de ani. Nu ne-am ținut și la altă ipoteză. Campanerea artileriei noastre, sistemul de fortificații, neînființarea de fabrii de arme și muniții, neaprovisionarea noastră din timp cu materiale prime pentru această fabricare, întreaga noastră organizație era veșnic rezemată pe ipoteza, că frontieră de apus ne este deschisă, că prin frontieră de apus ne vor veni toate de căte vom avea nevoie la ceasul oportun.

Aceasta e de sigur una din greutățile care a apăsat acum asupra noastră, și această este de sigur, d-lor, una din ultimele urmări cari

ne au rămas din alianța de 31 de ani.

Greșala noastră a fost nu că am încheiat la 1883 alianța, dar, că ne-am prea mult întârziat să intrăm, și mai ales că nu am practicat-o cu oarecare libertate.

Nu este forță mai puternică decât a inertiei.

Răspunderile

Așa ne-a găsit răsboiul. Ce a fost în ceasul când a izbucnit răsboiul, nu atârnă de noi. Ce s'a petrecut în primele zile după declarația răsboiului nu atârnă de noi. Ce s'a petrecut o lună însă după declararea răsboiului atârnă de noi.

Ei bine, d-lor, făcut-am noi tot ceeace trebuie să facem? Acuzațiunile relative la scăparea de moment au ele vreun temei? Sau pornesc numai dintr'o exagerație a noastră?

Faptul, d-lor, că anul trecut n'am vorbit nimenei, nu este el caracteristic? De ce nu am vorbit anul trecut? De ce vorbim anul acesta? Pentru posta de a face discursuri? Dar care dintre noi nu știe că dacă ar pune tot ceeace este în el, toată puterea lui, și încă discursul lui ar fi mai prejos decât evenimentele pe care le analizează?

Pentru că vrem să stabilim răspunderi? Dar ce să facem cu răspunderile? Care dintre noi este așa de mic, în cât să și închipuiască că în chestiunea aceasta a destinului neamului nostru ne interesează răspunderile unui om, unui guvern, unei partid sau unui Parlament. (Aplau-

se prelungite, repetate; strigări de „bravo“).

D. A. C. Cuza: Și aceasta este o teorie primjdioasă.

D. Take Ionescu: D-lor deputați, nu e nici chestiunea răspunderii. Dar dacă vreau să stabilesc și eu, după ce au stabilit ceilalți membrii din opoziție, unele puncte, unele greșeli, nu e în alt scop decât ca să se evite greșelile viitoare. Căci, d-lor, consecințele greșelilor în viața obișnuită sunt simple; se schimbă guvernele și se îndreptează lucrurile. Poate însă să se schimbe loata guvernele, în evenimente ca cele de azi, nu se îndreptează nimic din păcatele deja comise. Consecințele în viață ordinată? Oamenii cari cad, partide cari slăbesc. Dar ce poate să ne facă nouă menținerea sau căderea oamenilor ori a partidelor în asemenea iprejurări? (Aplause prelungite).

Cine dintre noi ste așa de vanitos ca să-și închipuiască că persoana lui, că viața lui, că cariera lui, că cariera și viitorul anicilor lui, atârnă ceva în balanță în care se cântăresc destinele unei națiuni. (Aplause prelungite și îndelung repetate; strigăte de bravo). Cine este acela dintre noi care nu ar dă voios și trecutul și prezentul și viitorul lui, care nu ar primi să fie întunecat pentru toldeaua, așa încât să nu se mai vadă niciodată, să nu i se mai știe nici de nume, de luxura cea mare care se va provoca eroul care ne va da România Mare? (Aplause prelungite și îndelung repetate; strigări de „bravo“).

Momentele prielnice

Dar increderea nerăționată, dar tăcerea nemotivată ar fi, d-lor, un păcat și în contrățarii, pe care o reprezentăm, ar fi un păcat și față de domnia voastră, care aveți în mână direcțiunea forțelor ei, ar fi păcat față de generațiunile cari ne-au precedat, și față de cele cari vor veni după noi. În conștiința noastră sinceră și din toată inima urez să mă însel, în conștiința noastră sinceră noi credem că ați făcut greșeli, că ați lăsat să treacă momente mari, și stăm la grea îndoială dacă momente de aceeași valoare pot să se repetă. S'au discutat aceste momente, s'a vorbit de Lemberg și și tu că s'a zis, a Ce? Strategie? Nu mă ocup de strategia militară, mă voi ocupa de strategia politică. E sigur că după Lemberg Austria și pierduse capul.

Este sigur că a fost atunci o adevărată groază de intrarea noastră în răsboi, e sigur că atunci puteam face minuni, dar cum sunt omi drept mai și tu și de alte greutăți cari s'ar fi pus atunci în drumul oricărui guvern român.

În aceste momente nu-mi este permis mai cu seamă că noi vorbim, iar ceilalți nu răspund, nici vorba care înlinde curse, nici vorba care păcătuiește prin nedreptate, dacă vorbesc de bogăția momentului, să nu amintesc și greutățile momentului, greutăți care nu se puteau învinge decât prin unele hotărâri cari mă și mi se păreau ușor de luat, dar cari pricep că altora să le fi părut grele.

Și iarăși nu mă prind în fața conștiinței mele că posibilitatea la care mă gândeam eu eră mai adevărată decât greutățile la cari se gândeau alți.

A venit, d-lor deputați un alt moment, moment pe care îl așteptă țara întreagă, când greutățile de cari vă vorbii — din vremea Lembergului — nu mai existau. Convingerea mea este că nici nu ar fi putut să se repete; iar o chestiune de convingere. Atunci, d-lor, în momentul intrării Italiei, că și-aș de firească intrarea noastră în răsboi, și ar fi adus probabil și o altă direcție politică în Bulgaria, cu toată încăpătânarea Regelui Ferdinand.

Știu și în această privință că pot fi circumstanțe atenuante discutabile, dar iarăși știu, d-lor, că eu unul — și nu m'am dat înălături ca să spun și atunci — găseam că trebuie să profităm de moment, fie chiar cu sacrificii.

Numai dacă urma va dovedi că aceste sacrificii au putut fi evitate până la sfârșit, dar și cu căștigarea aceeacei atunici eră mai sigură decât astăzi că se putea căștiga, voiu face mea culpa și o voi face cu bucurie, pentru că nu e unul dintre noi căruia nu-i va părea mai bine să se înșele și să ceară iertare, decât să se petreacă evenimentele aşă încât să-i dea dreptate când este vorba de un moment pierdut pentru țară. (Aptause îndelung prelungite).

Dar a venit, d-lor, al treilea moment, a venit momentul în care Bulgaria și-a aruncat măsca pe care o purtașe un timp aşa de îndelungat. S'a asvârlit într-o acțiune care poate să se explice într-o politică de tarabă, dar care nu va fi niciodată iertată, într-o politică mai multă.

E momentul în care noi avem obligațiunea — și cum sunt unul din aceia cari a scris și a iscăjit, știu — aveam obligațiunea să apărăm pe Serbia. Dar mai mult decât o obligațiune; căci ce este o obligațiune în vremile acestea în cari tratatele se nesocolesc, aveam interesul să apărăm pe Serbia.

D-lor deputați, știu ce grea este problema: ce ar fi fost dacă n'ar fi fost.

E astăzi greu să judeci dacă e sigur că România mobilizând odată cu Bulgaria, în Grecia nu ar fi rămas în picioare marele om, care s'a dovedit că era mai mare decât poporul lui, ceeace e o nenorocire ca și atunci când e mai mic decât poporul lui acela care dirige un popor. (Aplause).

Era însă o posibilitate, eu sunt convins că era o probabilitate și nu cred că s'a făcut tot ceeace se poate face, pentru acea posibilitate. Aș vrea și aici să mă înșel, dar nu cred să mă înșel.

Și văz, d-lor, în ceeace am pierdut noi prin neintrarea noastră atunci, când puteam să împedescă strivirea armatei sârbești, mersul germanilor spre sud, când știam că au să vină și aliații cum au venit, când eram de laie să ținem vrăjmașul pe loc până ce veneau dânsii — avem pe un deputat general, care a spus tot timpul că da, și nu era singurul care spunea că da: — cred că am pierdut și altceva decât faimoasa încercuire materială, mă tem că am căzut în izolare morală, în care eu văd un pericol mai mare decât chiar în încercuirea materială.

D-lor deputați, se uită cam prea mult că po-

litica astăzi nu o fac cabinetele, că politica o fac azi popoarele.

Ceasul acesta era ceasul în care noi apărându-ne interesele noastre, apărându-ne mersul nostru către idealul nostru, aduceam cel mai mare serviciu, pe care nul vom mai putea aduce aşa de integral oricât ar dura răsboiu... (Aplause din partea minorității) și, prin urmare, căpătam acel drept față de popoarele care conduc Europa, drept de care, d-lor, se poate că mâine sau poimagine să avem nevoie, pentru că nimeni nu știe cum au să se întoarcă evenimentele și sub ce pericol ne vom găsi. Era în puterea noastră să împiedică această durere sufletească a Impărietei Ințelegeri, abandonarea Serbiei? Numai noi o puteam împiedica; nimeni altul, zece milioane de soldați la Paris nu făceau cât armata noastră la fața locului. Numai noi puteam sosi la vreme, numai noi puteam împiedica lucrul, numai noi puteam căpăta drepturi în orientul Europei, o adevărată hegemonie sufletească, și în același timp jucam un rol european, fiindcă am fi determinat o acțiune europeană! (Strigăte de bravo, aplause prelungite pe bâncile opoziției).

„Nu este vorba, nu, de „panache“. Nimici nu are „dreptul să joace viețile oamenilor în cabotinaj politic. Dar cum știm că în răsboi tot va trebui să intrăm, — cel puțin eu care cred aşa — și fi preferit ca intrarea noastră în răsboi să coincidă și cu posibilitatea unui rol european, pentru România cea mică, care din împrejurare, din poziția ei, momentul din istorie — care nici odată nu se va repeta — poate să facă operă de Putere mare, deși este

o Putere mică! (Strigăte de bravo, aplause prelungite pe bâncile opoziției).

D-lor deputați, sunt atât de convins de acest lucru, în cât — credeți-mă — azi în conștiința mea se pune încă un punct de întrebare: nu că nu cunosc datele problemei, dar mă întreb încă: nu este vreo țaină, pe care tu nu o cunoști? Nu e vreodată a problemei, dar vre-o țaină, căci tot ce îmi spune mintea, tot ce îmi spune judecata, tot ce îmi spune conștiința exactă, pe cât se poate să o am asupra situației, mă face să nu pricep, cu nici un preț să nu pricep cum România nu și-a făcut dacă toria în momentul intrării în campanie a Bulgariei, cum România a dat cu piciorul și la o pagină de glorie și la o măsură de siguranță.

D-lor, din cuvântarea d-lui Stere un singur lucru mi-a făcut impresiune, și trebuie să vă facă impresiune. D. Stere zicea: bine, admit că Austria va fi sfidată — eu nu admit, eu sunt convins că va fi lichidată, ca toate lucrurile artificiale, care nu supraviețuiesc la astă condiții terestre, — dar, zicea d. Stere, sunt aliații cari au luat inscripții ipotecare anterioare nouă, pe aceștia trebuie să-i sătisfacă: pe Italia, pe Rusia, pe Serbia; d-voastră cari văți luă astă de târziu inscripționea, d-voastră sunteți siguri că o veți putea aduce la îndeplinire?

Ați pierdut întâietatea, zicea d. Stere, chiar în politică d-voastre. Are dreptate! Este o întâietate pierdută, doresc din loată înima să o putem recâștiga, căci d-lor deputați, dacă am insistat și insist asupra acestor greșeli, o fac

nu din altă dorință decât ca greșala să nu se mai repeată.

Un alt moment

Veni-va alt ceas? Câte odată judecata mă face să mă îndoiesc, dar patima dogoritoare mă împiedică să mă îndoiesc, și dacă nu aș crede că va veni un alt ceas, nu aș avea unde să găsesc destulă putere ca să mă urc la această tribună.

Cred că are să vină ceasul, dar cer în fața acestui ceas, în loc de atitudinea pasivă care ascundează evenimentele, atitudinea activă care prepară ceasul și-l face să sosească. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Când o naștere are pretențiuni aşa de mari ca ale noastre, când de satisfacerea acestor pretențiuni atârnă o chestiune de viață și de moarte, găsesc că nu ne indeplinim datoria stând numai să vedem cum are să treacă horocul pe lângă noi, trebuie să preparăm venirea lui, să facem și noi acțiunea noastră ca să sosească ceasul, în care să putem pune în balanță întreaga noastră putere, întreaga noastră vigoare (Aplause prelungite); căci, d-lor, ia închipuiri-vă d-voastră, ce ar fi viața noastră dacă nu ar mai veni ceasul cel bun, dacă am rămâne în situația de astăzi. Vă dați seama? Ar fi, d-lor, viața într-o permanentă rușine, care i-ar ridică tot prețul, ar fi sfârșitul zilelor noastre în cel mai groaznic din chinurile suflarești.

La un moment dat a venit un fost prieten și mi-a făcut o imputare. Unii dintre noi ne gândeam, rău săcăiem că ne gândeam și la soarta noastră personală. Într-o Românie care și-ar face datoria dar care nu ar avea noroc, datoria omului este să stea până la ultima suflare a lui și să mănuștească cu mai multă vigoare decât oricând. Dar într-o Românie care s-ar dezonația, ce viață am mai putea trăi? Și mă gândeam, într-o zi — slăbiciune sufletească — că nu ne-ar rămâne decât pribegie. Dar și pribegie este imposibilă, fiindcă aș vrea să-mi spunem prin ce colț de pământ ar putea să umble un român sălunciu, sără ca să-si ție privirea veșnic îndreptată la pământ. (Aplause).

D-lor, ia priviți și ipoteza cealaltă!

Îa închipuiți-vă că sacrificiile noastre mari — vor fi foarte mari — făcute în acest moment în care împrejurările ne deschid o perspectivă pe care nu am așteptat-o niciodată și pe care nu ne o vor mai da nici odată, vor ieși să ne creeze România la care visăm.

Îa gândiți-vă, nu la mărireia ei teritorială, nu la mulțimea de locuitori, gândiți-vă la mărireia sufletească a României celei noi.

Toată viața noastră, toate micile noastre combinații, toate certurile noastre, în cari ne-am sleit forțele noastre, cari au putrezit tinerețele, toate aceste alcătuiri artificiale, resturi ale unei oligarhii dintr'un mic principat, gândiți-vă cum ar fi măturate de curentele cele vii cari vor pune o viață nouă în locul lor. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Îa gândiți-vă la problemele ce se vor pune odată ce s-ar întârzi oameni despărțiti de 1000 ani; ia gândiți-vă la cei tineri, ce operă secundă

și utilă vor avea să facă ei, ca să organizeze din nou toate temeliile noului Stat românesc! Văd deschizându-se ușile raiului, și o teamă superstițioasă îmi zice să închid ochii: este prea frumos! (Aplause prelungite și îndelung repetate și strigări de bravo).

Sarcina aceasta de a scri o epopee ve a căzut pe generațunea noastră, deși nu a fost generațune mai puțin pregătită pentru o viață eroică, decât generațunea noastră. Noi suntem prima generațune românească care a moștenit fără să producă.

Din munca generațiilor trecute, din suferințele lor, răsboinici în vremea răsboielor, diplomați în vremea diplomației, s-a înălțat această tribună, din jertfa lor, dreptul pentru noi să vorbim cum vorbim. Noi nu am contribuit cu nimic la stabilitarea acestei dreptăți. (Aplause prelungite).

Generațunea noastră, d-lor, trăită în îmboğățirea cam repede a României, a căpătat și un gust de bună stare, care o gonește dela eroism.

Oare viața factice a Bucureștilor în aceste 17 luni, în mijlocul tragediei românilor de pretutindeni, cari se bat sub toate steagurile, și suferă toate invaziunile, nu e ea și o insultă la suferința neamului? (Aplause îndelung prelungite).

Adică sgomoful acesta de vagoane, care se unde chiar la această tribună, unde se vorbește de târtele neamului, nu este și el o dovedă de ce puțin preparată pentru rolul ce ar trebui să-l joace este această generație? (Aplause îndelung prelungite).

Și cu toate acestea, d-lor deputați, pe ar-

ceastă generație a urzit-o soartă să indeplinească fapta cea mare. Ea va fi sau gropășa muncii de veacuri sau zămisilitoarea unei vremi aşa de frumoase, încât vedenia ei să smerește. (Applause înatelung prelungite, strigări nesfârșite de „bravo”).

